II. FÉLÉV. 1911. JULIUS 25. 8. SZÁM.

KULTURA

≡ IRODALMI, MŰVÉSZETI, ≡
KRITIKAI KÉPES FOLYÓIRAT

Megjelen minden hó 10-én és 25-én nagy terjedelemben és számos művészi képmelléklettel. Az eredeti cikkek utánnyomásáért a szerkesztőséghez kell fordulni. Minden jog fenntartva.

Felelős szerkesztő: ÁMON VILMOS, Sopron.
Kiadja: RÖTTIG GUSZTÁV ÉS FIA, Sopron.

A folyóirat szellemi részét illető közleményeket minden hónap 5-ig, illetőleg 10-ig a szerkesztőségbe kérjük.

Előfizetés: Egész évre 20 kor., fél évre 10 kor., negyed évre 5 korona. Egyes szám: 1 korona.

CIBAKHÁZAI IFJUSÁGI EGYFSÜLET.

□ Amikor országosan ismert előkelő egyesületek történetét ismertetjük nem térhetünk napirendre olyan emberek munkálkodása fölött sem, akik a maguk kis körében zajtalanul, de lelkesen dolgoznak azon, hogy a gondjaikra bízott elméket nagy önfeláldozással műveljék és a rossz befolyásoktól megóvva a nép fiai és leányaiból derék magyar polgárokat neveljenek.

Mohári István, áll. népiskolai igazgató, elnök.

□ Ilyen szép, nemes munkára vállalkozott egy hivatását átértő, átérző derék magyar ember: Mohári István, aki a cibaki állami népiskolának igazgatója.

□ 1902. évben alakította meg Cibakházán az „Ifjusági Egyesületet". Ma az Egyesületnek nagyon szép könyvtára van és a tagok szorgalmasan viszik az olvasni valókat. Az iskola helyiségében hetenkint kétszer szórakoztató felolvasásokat tartanak, legtöbbnyire az Országos Közművelődési Tanács által kiadott II.-ik számú, Felolvasások című füzetekből, melyeknek olvasmányai erre a célra igen alkalmasaknak bizonyultak. A gazdasági dolgokat tartalmazó olvasmányokat maga az igazgató adja elő, mivel azokat úgy könnyebben megértik és szivesebben hallgatják.

□ De nem csak a szórakozásról gondoskodik a derék egyesület. Téli időben a kosárfonás és a kefekötés — mesterségébe vezeti be a tanulni vágyó ifjakat, elvonván őket a téli kocsmázás és kártyázás veszedelmeitől. A tavaszi hónapokban betanított énekek mellett vonulnak a játszó-térre s ott csoportokba osztva játszanak olyan korú legények, amilyen korúak más helyeken, — ahol hiányzik az önfeláldozó nevelés — a korcsmák romlott levegőjében testi-lelki erejöket pusztítják.

□ Ugyancsak Mohári igazgató alakította meg a „Leány Egyesületet", melynek 54 tagja és 1100 koronás könyvtára van. Az Egyesületnek van kézimunka tanfolyama, melyet Küzdényi Szilárdné nagy ambicióval és sikeresen vezet. Hogy mennyire sikeresen,

TARTALOM.

f. r.	Az angolok Indiában
Czuppay Béla dr.	A gazdához.
Legioner	Bonley hadnagy
Harsányi Lajos	Pán szökése a nádasba
Ifj. Kárpáti Endre	Pasztellek
Nagy Dezső	Riadó
Palágyi Lajos	Dramaturgiai tanulmányok.
Begyáts László	Valaki olvassa a versemet . . .
Boros Ferenc	Disszonancia
G. Paizs Ödön	A mult
Haraszthy Lajos	Versek.
Ámon Vilmos	Az idegasszony.
Győry Jenő	Az a harmadik
ifj. Remetey Dezső	Lélekarcképem.
Drasche-Lázár Alfréd	Az én vétkem ?
Skita Ervin	Shaw a drámairásról.
Gyóni Géza	Álmok országútján.
Ifj. Remetey Dezső	Turáni dalok.
	A plasztikus fabeégetés
Harsányi Lajos	„A Sóhajok Hidján."
	A Cserebogár.
H. S.	Magyarország románkori építőművészetéből.
Hangay Sándor	Művészeti krónika
Munkácsy Sándor	Magyar drámák, idei drámák

KÉPEK.

	Akácfa virágzáskor.
Garzó Berthold	Egy régi ház belseje.
Fehr	Erő.
Basch Árpád	Arckép.
Istók János	Petőfi emléktáblája.

Könyvdiszek: K. Fangh Dezső, Markhot A., Szalay Pál.

Kérjük

t. c. olvasóinkat, hogy a hirdetések révén történt rendeléseknél stb. a „Kulturá"-ra : hivatkozni szíveskedjenek. :

bizonyság reá az, hogy az egyesület a kézimunkákért Debrecenben és Szolnokon, ahol ki lettek állítva, kitüntetést kapott.

□ Az egyesületek az évi két bál jövedelméből tartják fent magukat. Hogy milyen kedveltek ezek a bálok nem kell mást mondanunk, minthogy az Ifjúsági Egyletnek 122 korona, — a Leány Egyletnek 75 korona a megtakarított pénze; dacára annak, hogy a márc. 15-én tartott színielőadás jövedelmét minden évben a József főherceg szanatóriumnak küldik be.

□ Ezekből látható mit képes művelni egy ember, ha az emberbaráti érzésnek a melegsége él a lelkében.

□ Ha sok ilyen férfiú élne a vidéken, aligha lenne szükség az alkohol ellenes mozgalomra.

Dr. Fr. Schoenfeld & Co.

Festék- és festéktusgyár DÜSSELDORF.

Olajfestékek,

aquarell- és temperafestékek

művészi célokra.

Festővászon.

Raktárak az összes hasonnemű üzletekben.

Kés nélkül borotvál!!

Egészséges!!! Kellemes! Olcsó!!!

Postai és vasutszétküldés naponta a világ minden részébe.

Rasol!!

1 kg. ára 30-szori borotválkozáshoz **3 korona** előzetes beküldése mellett bérmentve. **1 darab hozzávaló csontkés 30 fillér.** Használati utasitás dijtalanul.

Női arcszőrvesztő!

Rasolin néhány perc alatt az arcról a szőrt minden fájdalom nélkül eltünteti!!!

Ára bérmentve, az összeg előleges beküldésév l **2 kor. 50 fill.** Szétküldi az egyedüli készitő:

Rasol Vegyipari Vállalat

BUDAPEST, VI. ker., Eötvös-utca 33/g. sz.

33

40% 15

gázmegtakaritás!

Szenzáció a világitás terén; egy igen könnyen kezelhető szab. készülék révén 30—40%-ig gázmegtakaritás, ugy **Auer-**, mint **Juvert-**égőhöz alkalmas, szép, intenziv fény érhető el, nagy előnye, hogy az izzótestet nem rongálja.

— **Szállitja a Drezdai Villamossági Részvénytársaság.** —

Magyar, osztrák és balkán államok vezérképviselője és raktára:

DRESDNER NÁNDOR

Budapest, VI., Eötvös-u. 25|a.

Könyvkiadók figyelmébe!

Sziveskedjék a kiadásában megjelent uj könyveket dijtalan ismertetés céljából megküldeni.

A „KULTURA“

::: szerkesztősége :::

BEÉRKEZETT BIRÁLATOK.

Magyar Ipar.

□ A „Kultura“ és a magyar ipar. „Kultura“ cimmel irodalmi, művészeti és kritikai havi folyóirat jelenik meg Sopronban, Röttig Gusztáv és Fia cég kiadásában. A lap nagy súlyt fektet a művészi ipar kiváló termékeinek az ismertetésére. A külföldi műipar gyárai és műhelyei egymásután jelentkeznek, hogy gyártmányukat a lap közvetitésével bemutassák. Mivel azonban a lap a magyar érdek istápolására alakult, nem kivánja megnyitni hasábjait a külföldi iparosok előtt, hanem a magyar műipar és gyáripar ismertetését kivánja előtérbe helyezni. Mivel ez a szép cél nemcsak a cég érdeke, hanem azoké is, akik a magyar ipari cikkeket előállítják, ezért szivesen vállalkoztunk mi is arra, hogy a Kulturától vett ezeket a felvilágositásokat közzé tegyük s egyben felhivjuk olvasóinkat arra, hogy ha óhajtják, hogy a Kultura foglalkozzék készitményeikkel, úgy azoknak kliséjét s szakszerü leirását a laphoz közlés végett küldjék be. Annál szivesebben teszünk eleget a lap ezen felszólitásának, mivel itt fekszik előttünk a Kultura három legutolsó száma, mely a technika, a müizlés és a gondos szerkesztés minden kellékéről tanuskodik s biztositja egyben a lap jövőjét.

„Egyetértés.“

□ Ámon Vilmos kitünő szerkesztésében ily cimmel rendkivül érdekes tartalmu havi folyóirat indult meg. Első száma, amelynek pazarul előkelő és izlésesen finom kiállitása a kiadók, Röttig Gusztáv és Fia magas nivóju nyomdatechnikáját dicséri, bizonyára sok új hivet fog toborozni a szép és népszerüségre igényt tartó havi revünek. Előkelő tartalmát Rákosi Jenő, Pekár Gyula, Szemere György, Ámon Vilmos, Falk Richárd, Váry Rezső és mások magas szinvonalu közlései, továbbá Basch Árpád, Gábor Mór, Deák-Ebner Lajos, Spányi, Margittay stb. pompás müveinek müvészi reprodukciói teszik élvezetessé.

Fogadó.

□ Magyarországon méltó föltünést keltett az a legujabb irodalmi folyóirat, mely Sopronban a Röttig Gusztáv és Fia cég kiadásában jelenik meg. Az albumalaku, minden hónap 25-én, több iv terjedelemben megjelenő kötetet előkelő kiállitása az ilyen folyóiratok között is első helyre emelik. A „Kultura“ Ámon Vilmos szerkesztésében jelenik meg és annak munkatársai: Angyal Ármánd dr., Basch Árpád, Betta, Consul, Falk Richárd, Gyóni Géza, Győry Jenő, Harsányi Lajos, Havas Zoltán stb. stb. jó irói erők. A Kultura előfizetési ára fél évre 10 korona. Előfizetési dijak a folyóirat kiadóhivatalának, Röttig Gusztáv és Fia cégnek, Sopron, küldendők.

„A Hét.“

□ Vidéken szerkesztik, vidéken nyomtatják, de a levegő, mely kiárad belőle, nem a vidéki, de a hamisitatlan nyugati kultura levegője. Cikkei nivósak, illusztrációi müvészieek, feldolgozott témái pedig a modern kór eszmevilágából valók. Szóval, a vidék fővárosiasodik. Örömmel állapitjuk ezt meg az új folyóiratról, mely mindenképpen megérdemli, hogy gyökeret ereszszen abban a talajban, amelyből kisarjadt.

Festők! Rajzolók!

A »KULTURA« számára sokszoritás végett szivesen veszünk müvészi kivitelü

képeket, rajzokat, fejléceket, könyvdiszeket és müipari vázlatokat.

Ajánlatok kiadóhivatalunkhoz küldendők.

Poloska, moly, svábbogár, rusznik kiirtása

„Standard“ Társaság szabadalm. módszerével.

Az összes férgek kiirtása egyedül csak „Standard“ vegyi anyag és készülék segélyével érhető el.

Az eljárás a következő: A féregmentesitendő helyiségben az ablakrések vizben mártott ujságpapir stráfokkal elragasztandók, a butorokat a faltól kissé elhuzzuk, az ágyakat széjjel szedjük, ezután felállitjuk a készüléket, amelybe egyablakos szobánál 8, kétablakos szobánál 12 drb „Standard“ vegyi lemezt teszünk, egy fél deci szeszt ráöntve meggyujtjuk és az ajtó hasadékait kivülről ujságpapirral beragasztjuk. A kifejlődő gáz a falak és butorok minden repedéseibe és lyukaiba betódul és az ott levő poloskákat megöli és petéiket kiszáritja.

A féregmentesitett szoba még aznap lakható. A bent kifejlődött gáz az ajtó elzárásától számitott hat óra hosszáig benntartandó; például reggel 8 órakor elzárt helyiség délután 2 órakor nyitandó, először az ajtó és azután lélegzet nélkül az ablakot kinyitjuk és egy órával a nyitás után a helyiségben tartózkodni lehet. — A hatást azonnal a földön heverő döglött poloskák stb. férgek halmazáról látjuk. A szobából semmiféle butort kivinni nem kell, mivel a gáz nem piszkit.

Egy féregmentesitő készülék ára . . 15 korona.
„Standard“ vegyi lemez darabonként 25 fillér.

Patkány és egérirtásra legalkalmasabb a „Patkány kolera“ 600 patkány kiirtására való anyag 6 K kerül.

Szállitás postán utánvéttel. 5 kilós csomag 20 drb lemez 5 K. 25 kiló vasuton 100 drb lemez 25 kor. Csomagolás dijmentes.

„STANDARD“ poloska- és molyirtó társaság vegyészeti gyár, BUDAPEST, Kossuth Lajos-u. 15-16.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

□ S. E. A novellát legnagyobb sajnálatunkra nem használhattuk fel a Kultúrába, de reméljük hogy kapunk még olyan dolgot is, melyet örömmel fogunk üdvözölni lapunkban.

□ K. R. Arra törekszünk, hogy érdekes, eredeti képeket hozzunk, amiről azóta már meggyőződött.

□ N. J. A lap miatt intézkedtünk. Igen örülünk hogy tetszését megnyerte.

□ P. H. Köszönjük az elismerő sorokat.

□ S. Etelka. Igen, a lap két hetenkint jelenik meg, tekintettel az áitalános, nagy érdeklődésre.

□ K. A. Losoncz, Gy. J. Abbazia, Zs. B. Kolozsvár, M. J. Budapest és többeknek. Szerkesztőnk néhány hétig üdül; visszaérkezése után válaszolunk!

□ Th. D. — L. A. Budapest. Kérjük a jövőben is b. pártfogását.

□ Sz. P. Léva. Örömmel vettük a rajzokat és a kérdéses különszámot az őszfolyamán kiadjuk.

□ H. J. Párizs. Köszönet és üdvözlet.

□ G. S. Ex libris mellékletet a jövő számban közlünk.

Nagyon kérjük az igen tisztelt munkatársainkat, hogy kéziratokat minél előbb küldjék be.

Irók és költők!

Ujonnan alakult wieni **kiadóintézet** keres mindennemü szépirodalmi művet (regényeket, költeményeket, drámákat stb.) Lelkiismeretes megvizsgálás, technikai fogyatkozások megjavítása, energikus forgalombahozatal. Saját modern kiadás a legjobb föltételek mellett. Prospektusokat és kiadási föltételekre vonatkozó felvilágításokat díjmentesen ad: **„Neues Wiener Verlag S. 8386", Haasenstein és Vogler A.-G. Wien I.** hirdetési iroda közvetítésével.

A

„HUBERTUS"

vadászati zsebnaptár

augusztus elején jelenik meg.

Ára 1 K 80 f.

Megrendelhető Röttig Gusztáv és Fia cégnél Sopron.

Vérgyógyítás.

(Hemopátia.)

Eredeti és 23 év óta sok ezer betegnél sikerrel kipróbált gyógymód, mely a jövő tudományos orvosi kezelésnek alapját képezi. **Görvélykór, köszvény, asthma, idült szív-, gyomor-, máj-, vese- és idegbajokban,** valamint **vér- és bőrbántalmak** eseteiben tartós és gyökeres gyógyulást hoz. Szélhűdés és elmezavar ellen a legbiztosabb védelem! Használata kellemes és a foglalkozás megzavarása nélkül otthon végzendő. — **Dr. Kovács J.** fővárosi E gyógymód megalapitója: orvos :: kinek rendelő intézete **Budapesten, V., Váci-körút 18. sz.** alatt van. Rendel naponta d. e. 9—1-ig és d. u. 3—6-ig. Ugyanott kapható a **„Vérgyógyítás és eredményei"** c. könyv, mely könnyen érthető és élvezetes modorban ismerteti e gyógykezelés alapelveit és irányát. — Ára kötve 2 kor.

Minden háztartásban nélkülözhetetlen.

„Achilles" fahasitó-gép

Törvényesen védve.

tüzelőfa és a legkisebb gyujtófa zaj- és fáradságnélküli hasitását végzi; fezegecsel. pengéje kovácsolt acélból készült. **Praktikus, kényelmes és olcsó.** Elsőrendü referenciák. Minden gépért szavatolok **Alkalmas ajándéktárgy.** Ismertető ingyen és bérmentve.

Ara bronzirozva K 6.—, nikkelezve K 8.—.

Ovakodjunk silány utánzatoktól.

Lusinski Károly, Wien VI/5, Kopernikusg. 13.

FRIEDMANN

BUDAPEST, Király-utca 8. (az udvarban)

a főváros legnagyobb

Nőikalap forma áruháza

A nmélt. vall.- és közokt. miniszter elismerő leiratával kitüntetve :: **A főváros legelső FOGORVOSI INTÉZETE** **Dr. BATIZFALVY I. Z.** ki. Egt. tanár, tb. m. főorvos vezetése alatt

VI., Károly-körút 3. szám. — Fájós fogak meggyógyitása. — Tartós fogtömések. — Foghuzások (altatásban is). — Szájpadlásnélküli műfogak, aranyhidak, koronák. — Jól használható fogsorok elkészítése és behelyezése. Jótállás mellett mérsékelt szabott áron. ☚ ☛ Vidékiek félnap alatt megkapják műfogaikat.

PALACE-szálloda

BUDAPEST, Rákóczi-út 43. szám.

RENDES SZIDOR személyes vezetése.

150 fényesen berendezett szobával, külön lakosztályokkal, a legmagasabb igényeknek megfelelően felszerelve. Szobák 4 koronától. — A szálloda éttermeiben **Kolozsvári Pongrácz Lajos** esténként hangversenyez. — Elsőrendü magyar és francia konyha. — **Pilseni sör.** — Teljes pensió 10 koronától. — **Elsőrendű borok.** — **Untereiner János,** volt alsó-tátrafüredi vendéglős vezetése alatt.

Sürgönycim: Palacehotel, Budapest. □ Sürgönycim: Palacehotel, Budadest.

Felelős szerkesztő: Ámon Vilmos, Sopron. — Nyomatott Röttig Gusztáv és Fiánál, Sopron.

Természetszinü fénykép után

AKÁCFA VIRÁGZÁSKOR

AZ ANGOLOK INDIÁBAN.

a A sajtó a napokban több alkalommal foglalkozott Perzsiának állitólag titokban küszöbön álló felosztásáról. Hiradások szerint több európai hatalom, elsősorban az angol és az orosz megosztozni készül a politikai és anyagi bilincsekbe vert, örökösen gyámkodás alatt álló Perzsián. A felosztás operációja még nem történt ugyan meg, sőt az érdekelt hatalmak cáfolgatták is a tervet, bizonyos azonban, hogy a sahok szerencsétlen birodalmába beférkőzött oroszok és angolok egy szép napon éppoly meglepetés nélküli sakkhuzással fogják kijelenteni Perzsia anektálását és felosztását, mint annak idején Japán Koreáét. Az angolok ázsiai hatalmuk tudatában a szomszédos Indiára támaszkodva férkőznek Perzsia közelébe s módszerük szerint a kereskedelmet, a tőkét küldik előre, mint annak idején Indiával tették.

□ A mai indiai császárságot tudvalevőleg egy szerénykedő kereskedelmi társasággal, a „Keletindiai-Társaság" cime alatt alapitották meg Albion fiai. A hindu kikötőkbe belopott vitorlások aztán egy szép napon ágyunaszádokká fejlődtek. A kereskedőkből diplomaták lettek, az érdekképviseletekből detronizáló hatalmasságok, mig egyszerre a birtokukba vett óriási területek kincseinek és a most már akadálytalanul biztos befészkelődés tudatában bevallották a bámuló Európának, hogy: a gyarmatból császárság keletkezett.

□ Mint földfoglalási operációs segédeszközt érdekesnek tartjuk megismertetni a hódító angol közigazgatást.

□ A „Keletindiai-Társaság" hatalmasságát misem jellemezheti jobban, minthogy ezelőtt 55 évvel egyszerüen hadat izentek Perzsiának. Ez a hadüzenet volt előidézője a későbbeni angol-orosz viszálykodásnak.

□ A szabadalmat élvező társaság előfutárja volt az indiai császárságnak. Az 1833., majd az 1853. években kelt illetve megújított szabadalomlevél alapján a Kalkuttában székelő igazgatóság által képviseltette magát. Az igazgatóságé volt a kormányzási hatalom, de igazában csak végrehajtó eszköze volt Anglia parlamentjének és a koronának. E főfaktorok az úgynevezett ellenőrző-hivatal útján juttatták terveiket és elhatározásaikat a direktóriumba, aként, hogy a Társaságnak előzetes jóváhagyás nélkül semmi fontos dolgot elrendelnie vagy véghezvinnie nem volt szabad. Viszont a „Keletindiai-Társaság" birtokainak uralmát a kormányzó és az indiai szenátus öt kiválasztott tagjából álló kormányra ruházták át.

□ A kormányzó, a mai indiai alkirály elődje, fontos hivatalt töltött be. Háromszázezer katonából álló sereg állott rendelkezésére. Nagyobb és népesebb ország felett parancsnokolt, mint Európa államainak bármelyike. Korlátlan hatalommal birt, befolyása volt a direktóriumra és felelössége tudatában sokszor megelőzhette az ellenőrző-hivatal vagy a direktórium rendelkezéseit. Az öt tagból álló és melléje rendelt magas tanács vagy főtanács tisztán formai feladatokkal birt. Hiszen a leiratok, rendeletek mind igy kezdődtek: „A főkormányzó a tanácsban a következő rendeletet hozta stb. és nem úgy, hogy: a főkormányzó és a tanács stb." Ez a formula is azt mutatja, hogy a főkormányzó rendeletei a főtanács előzetes tudtával fogalmaztattak, de a főtanács beleegyezésére már nem volt szükség, hogy ezek a rendelkezések érvényesek is legyenek. A főtanácstól nem is volt mit tartani. A tagok alárendeltjei lévén a főkormányzónak, azt tehetett velük, amit akart. Az indiai főtanács egy-egy tagja évi 56.000 dollár jövedelmet kapott, oka volt tehát mindegyiknek jóban lenni a főkormányzóval. Az ő szempontjukból csak az volt szomorú a dologban, hogy öt éven túl senki sem viselhette a főtanácsosi méltóságot.

□ Az indiai kormánynak döntő szava volt minden bel- és külpolitikai kérdésben. Kormányozta egész Indiát és új hóditások után látva, a nyert területeket vaskézzel olvasztotta be a jövendő császárság területébe. Eként szerezte meg Tenasszerimot, Pendschabot, Satarat, Avat, stb. A kormány ügyelt fel a benszülött független, vagy függetlennek tartott fejedelmekre és hercegekre. Diplomáciai mentorokat rendelt mellejük, akik a barnaképü koronás főkkel szemben a „Keletindiai-Társaság" hatalmát képviselték. A kormány egész sereg fejedelmet mozdított el trónjáról. Fogalmat alkothatunk a kormány pénzügyi hatalmáról, ha áttekintünk a detronizált uralkodóházaknak juttatott évi nyugdijak táblázatán. Igy: a delhi-i király 150.000, a bengali nábob 160.000, ennek családja 90.000, a carnatici nábob és családja 200.000, a tingorei rajah 118.000, a benaresi nábob 143.000, Tipo Schib 63.000, a malaberi rajah 25.000, Rascheo Roo 215.000 dollár nyugdijat, kisebb fejedel-

mek és családjaik 314.000, összesen 1,484.000 dollár nyugdijat kaptak.

□ A régi India három elnökségre volt felosztva, amelyek területén a legfelsőbb törvényszékek állottak. Ezek tagjait a legkiválóbb angolországi ügyvédekből állították össze. A kinevezés 12 évre szólt. Az elnök, a „chief justice" ugyanannyi fizetést kapott, mint a főtanács bármely tagja; a melléje rendelt két biró mindegyike pedig 42.000 dollárt. A főhivatalnokok után a polgári ügyvivők következtek és pedig: az ügyvivők, a segédügyvivők és a benszülöttek, akikből a rendőrséget szervezték. Az ügyvivőnek ki kellett állania a vizsgát az angol, francia, olasz, szenszkrit, arab, indus nyelvekből, a matematikából, kémiából, fizikából és India történelméből. Csak azután bocsátották a Haysburyban tartott két évi tanfolyamra. A jelesen végzettek előtt megnyilott a közigazgatási pálya. A kevésbbé tehetségeseket beosztották az angol-indiai hadseregbe lovassági tisztnek.

□ A tanfolyamból kikerült jelölteket a „writer"-eket kiküldték a messze vidékre s akkor derült csak ki, hogy tulajdonképpen nem is beszéli a benszülöttek nyelvét. Mert például Felső-Bengáliában bengál, hindosztáni és urdu nyelveket, Alsó-Bengáliában bengál, urdu, guzerat. Madrasban a canaresi, telaya és tamil nyelveket kellett beszélniök, hogy megérthessék a benszülötteket. Azért rendelték el később, hogy a „writer"-nek ráadásul a William-erődítményben tartott tanfolyamra is be kellett iratkoznia s csak ezután dőlt el, hogy India melyik részébe nyer majd kiküldetést. A „writer"-ek különben havi 300 rupia segélydijat kaptak a williami-tanfolyam idejére. A félévi kurzus után nyertek aztán kiküldetést. Különösen nehéz hivatalt töltöttek be a birók, mert India a hazugság hazája volt mindenkoron. Álljon itt példaképpen a következő eset:

□ Egy darogah (rendőrtisztviselő) jelentést tett egy bűnügyről a kerületi birónak azzal, hogy a leggondosabb nyomozás dacára sem sikerült a tettest kézrekeríteni. A biró nem volt meggyőződve a rendőrtiszt őszinteségéről és jóhiszemüségéről. Ráparancsolt tehát, hogy a bünöst tiz napon belül szolgáltassa be a fogházba, különben elcsapatja hivatalából. A határidő letelt és a darogah nem jelentkezett, mire elcsapták. A biró úgy gondolta célját elérhetőnek, hogy a rendőrtiszt helyettesét feltüzelte s megigérte neki, hogyha a gyilkost kézrekeríti ő lesz a darogah. A helyettes sem volt szerencsésebb az elődjénél. Csakhogy ez szerette volna a hivatalt elnyerni. Száz rupiát kinált tehát annak, aki a gyilkosság bünét magára vállalja. Rögtön jelentkezett is két benszülött, akik belementek az üzletbe. Magukra vállalták a gyilkosságot s megosztoztak a száz rupián. A hivatalnok kitalált egy mesét, mely a tanuk vallomásával egyezett. A benszülöttek a falu lakói előtt beismerték a bünt, mire a helyettest a biró darogahnak neveztette ki. A végtárgyaláson pedig kiderült a turpisság, mert kitudódott, hogy a két benszülött annálkevésbbé sem követhette el a büntettet, mert a gyilkosság idején mind a ketten tolvajlásért voltak bezárva.

□ A mai rendszernél még bürokratikusabb közigazgatásnak sikerült kérlelhetetlen szigorúságával belegyökeredznie a kincsekkel tele Indiába, mig aztán kiderült, hogy a Keletindiai Társaság nem egyéb, mint az indiai császárság kvártélymestere, mely a kerek föld egyik legdúsabb és legnagyobb gyöngyét helyezte az angol király koronájába. India, a végleteknek, az éhinséggel, áradással és pestissel látogatott népeknek és a dús természeti kincsek hazája adta az angolok ázsiai uralmának bázisát. Itt van elrejtve az a bizonyos árchimédesi pont, amelyre támaszkodva, az angoiok ki akarják emelni Perzsiának Indiához közeli részét, ha ugyan a sahok züllő birodalmának felosztásába belemegy az Ázsia térképe felett izgalommal őrködő diplomácia.

f. r.

□ □ □

A gazdához.

Már zúg, süvölt az óriás vihar,
Vagy csak nékem rémlik az talán úgy,
Mit nemtudás fátyola eltakar,
Hogy egymaga lesz ismét a magyar.

Két óriás néptenger határán
Megáll-é majd e büszke sziklaszirt?!
Mit vulkán szült, mely földet ingatott,
Marad-e nép, tenéked irmagod?

Készülj magyar; a nagyszerü halált
Még nagyszerűbb erőd birkózza le;
Háznépedet, ki gyülöl, verd ki mind —
A józan ész és méltóság szerint!

S ha legyűrnek, úgy véres tetemed
Mutassa egy nagy küzdelem nyomát,
Ha már hullám jár ott a szirtfokon,
Te majd aludj az emberhalmokon.

Csuppay Béla dr.

BONLEY HADNAGY.

□ Mélységes kék szinben pompázik az ég. Vibrálva ragyognak ékszerei, — a csillagok. A föld sötét éji takaróba vonta magát. Talán a rajta történő förtelmes dolgokat akarja eltakarni homály palástjával. Szél támad. Végig süvölt ég és föld között dühödt méreggel s felvág a magasba, hogy elfujja a csillagokat. Aztán leszáll a mélybe, lámpákat oltogatni. Nem sikerül egyik se. A csillagokat védi, — talán a magasság. A lámpákat az üveg burok. Erejét veszti nagy törekvésében. Már csak a bokrokat tépheti szabadon s hajlíthatja a fákat. Azok is zúgva, boszusan rázzák koronáikat. Nem akarják meghajlítani erős derekukat. Még az egymásba fonódó indákat se tudja szétszakítani Utoljára is megunja a küzdelmet s békét hagy fának, bokornak, indának. Éles suhogással vág keresztül rajtuk s átrepül az arab városka kőfalán. Azon túl, szabad a tér. Ott már ő az úr. Ott nincsen más, csak homok. Engedelmes, könnyen mozduló, apró szemek. Azokat könnyü magasba emelni s hajtani légszárnyakon. Levág itt-ott jó csomót, egy-egy prédát kereső sakálcsapatra. Orditva csattogtatják erős fogaikat a vadállatok. Nem törődik velük. Az oroszlántól se fél. Megcsúfolja azt is. Metsző süvöltéssel vágtat tovább a pusztán s viszi magával ijesztőnek a megbőszített vadak ordítását. Utoljára is bele vész, elhal a sivatag homok tengerén.

□ Éjfél van. A hódolt arab városkára csönd borul. Az éjnek hangokkal teli, félős, szivet nyomasztó csöndje. A fák még nem állították meg koronáikat. Recsegő suhogással ingatják még derekaikon. A bokrok kinosan zizegnek tépett leveleikkel. Az indák még erősebben fonják hajlós indáikat. Éles árnyékot vet a moszké kupolás minarettje. Körbe futó erkélyén nincs most müezzin, imaórákat kiáltani az igazhivőknek. Csak reggel jön fel, napkeltét hirdetni messze hangzó üvöltéssel. Addig még sok óra van. Sok történhet a földön. A szellemek ideje ez. Azok szabadulnak fel a varázs alól. Szabadon járnak, kelnek, ártani a kint talált embereknek. Az arab házak kertjeiben titkos, érthetetlen zaj kél. Bokrok, fák, virágok közt átvonuló, sóhajszerü zengés, suhogás, mintha test nélküli lények surrannának köztük s érintenék könnyen mozduló ágaikat. Reszketnek az őrködő rabszolgák. Kétszeres vigyázással őrzik a hárem ajtókat. Görbe, meztelen tőreiket kezeikben tartják. Az elszabadult szellemek rossz órája ez. Vigyázni kell a halandónak, ha rabszolga is. Most szabadon vannak a mesék rém alakjai is. Babonás szivük kétszeresen aggódik.

□ Mohamed el-Hontúr kertjében is zizegnek a bokrok. Az őrködő szudáni rabszolga fázósan borzad meg egy-egy erősebb hangra. Éjfekete szemei kutatva siklanak bokorról-bokorra. Herkules testében meg-megdobban a sziv. Alakokat lát a sötétben s hiába mormolja fétise nevét. Látó s halló idegeit feszítve figyel.

□ Az elvágtatott szél után megnyugosznak lassanként a bokrok. A teljes csöndet csak az élők fojtott susogása szaggatja meg el-Hontúr kertjében. Egy férfi és egy nő susognak.

□ A szudáni néger megnyugszik az emberi hangra. Tudja, hogy életébe kerülhet, de attól nem fél. Épen mert tudja, azért nem fél. Az éjszaka hangjainak ismeretlen az eredete. Azoktól fél, mert nem ismeri.

□ Azt a férfit ő eresztette be Mohamed el-Hontúr kertjébe. Asszonya vette rá arannyal, szép szóval. Ő vesztegette meg. Az a férfi, a városkában levő spahi escadron legfiatalabb tisztje. Akit átölelve tart széles mellén, akivel susog, az el-Hontúr kedvenc nője. Ő nyitott ajtót a tisztnek, ő segítette a kertbe szökni asszonyát, amig el-Hontúr békésen alszik valamelyik asszonya karjai között.

□ A férfi mély, dörmögő susogása végig morajlik a kerten. Tisztán hallatszik a halálos csöndben.

□ „ . . . És én, az én Istenemnek és a te Istenednek nevére mondom, hogy nem hagylak el soha.“

□ Csendesen, hogy alig képes megérteni asszonya hangját az őrködő szudáni, válaszol a nő.

□ „Türelmesen várom, mig megszabadítasz el-Hontúrtól. Bizom benned.“

□ A rabszolga csöndes imát mond fétiséhez. Nem magáért könyörög. Asszonyáért s a tisztért. Szereti őket rabszolga lelke törhetlen hűségével.

□ „Ha másként nem lehet, elhagyom az enyéimet s burnuszt veszek magamra. Csatlakozunk valamelyik nomád törzshöz s élünk egymásnak.

□ A sötét bőrü néger csendesen dörmögi:

□ „És én ott is szolgálni foglak benneteket.“

□ „Addig itt találkozzunk még. Hasszán hűséges és megbizható.“

□ A rabszolga büszkén gondolja:

□ „Igen, én hűséges vagyok és megbizható.“ Tovább figyel őrhelyén asszonya szavára.

□ Én félek. Hasszánban megbizom, de el-Hontúr felébredhet egyszer. Elárulhat valami semmiség is.
□ A fiatal tiszt csak egy hosszú sóhajjal felelt.
□ Ha pedig el-Hontúr megtudja, folytatta a nő; annak a vége halál. Talán neked is, nekem bizonyosan.
□ Az őrködő Hasszán hang nélkül susogott.
□ „Nekem is, bizonyosan."
□ „Nézd, most is félek, pedig te is mellettem vagy s Hasszán őrködik."
□ Reszkető, hideg kezeit odaértette kedvese forró arcához.
□ „Valami mintha szorítana a szivem körül. Odavonta a tiszt fejét dobogó keblére."
□ „Hallod, hogy ver a szivem . . ."
□ A csöndes éjszakában huhogni kezdett hirtelen egy bagoly. Az asszony alig birta az előtörő sikolyt visszafojtani.
□ „Menekülj. Baj van. Hasszán utánozza az éji madarat."
□ A huhogás megszünt s felegyenesedett mellettük a szudáni óriás alakja.
□ „Menekülj uram, — susogta alig hallhatóan; el-Hontúr felébredt. Talán úrnőmet kereste s nem találta szőnyegein. A kertbe jön."
□ A spahi tiszt felemelte kardját.
□ „Akkor nem megyek. Nem hagyom egyedül."
□ A rabszolga sietette.
□ „Siess Sidi. Én megmentem úrnőmet. Legfeljebb én kapok majd korbács ütéseket. Siess és húzd be magad után a kert kis ajtaját. En majd bezárom aztán.
□ A tiszt ellenkezni akart, hanem a rabszolga karjaiba emelte a rémülettől félig elalélt asszonyt.
□ „Siess Sidi. Még van idő. El-Hontúr a kert másik felén van. Addig mi is beérünk."
□ Gyorsan, a legkisebb zaj nélkül, amire csak a rengetegek vasizmu fia képes, sietett úrnőjével. Lefektette szőnyegeire s elfoglalta rendes őrhelyét a függönyajtó előtt. Mozdulatlanul állt, mint egy ébenfából faragott szobor. Csak a szeme villogott, mikor el-Hontúr megállt előtte.
□ „Úrnőm rosszul érezte magát Sidi, — felelte a kérdésre. Friss levegőre ment. Én kisértem."
□ El-Hontúr apró, ravasz szemei haragosan csillogtak.
□ „Jó. Reggel majd kapsz huszonöt korbács ütést, az ólomgolyós ostorral s egyet-egyet a halántékodra, kegyelemből. Hogy ne soká kinlódj."
□ Bement kedvenc nője háló termébe.
□ A hallgatódzó rabszolga csak töredezett szavakat értett meg, a nehéz függöny ajtón keresztül.
□ „. . . Oh nem. Nem öllek meg. Törvényeink jogot adnak rá, de — mást fogok tenni."
□ A szudáni tisztán hallotta asszonya zokogását. Aztán hallgatta ura kegyetlen beszédét tovább.
□ „Hát nem mondod meg. ki volt? Jó. Akkor a Caid kezébe adlak."
□ Az asszony felsikított.
□ „Ölj meg El-Hontúr . . . "
□ Az arab főúr gúnyosan nevetett.
□ „Nem. A Caid megkorbácsoltat nyilvánosan, ahogy szokás . . . El-Hontúr első asszonyát! Le fognak köpni az igazhivők."
□ A szerencsétlen asszony kinosan zokogott.
□ „Inkább a halál . . . Ölj meg El-Hontúr. Az ura ismét nevetett. Élesen, hidegen, metszőn.
□ „Megmondod a kedvesed nevét?"
□ A kint hallgatódzó szudáni hallotta saját szive dobogását a beállt csöndben.
□ „Nem mondod? Jó. Majd megtudom. A Caid kéri majd a spahikat is, hogy rendet tartsanak. Köztük lesz a kedvesed is. Elárulja magát bizonyosan s akkor . . . ha én nem tehettem, majd találok embert, aki elnémítja örökre."
□ A megkinzott asszony csak zokogni tudott.
□ „Ölj meg — El-Hontúr."
□ „Megmondod?"
□ A rabszolga hirtelen elfoglalta őrhelyét. Ura közeledett.
□ „Ha nem mondod, majd elárulja magát, ha megszégyenítve lát téged."
□ Kilépett az ajtón.
□ „Hasszán. Életedet mented meg, ha megmondod, kié ez a gomb."
□ A tiszt blúzának egyik véletlenül leszakadt gombja volt kezei között.
□ A szudáni tagadóan rázta a fejét.
□ „Nem tudom, Sidi."
□ El-Hontúr szolgáit hívta.
□ „Zárjátok le Hasszánt reggelig Egy itt marad őrködni helyette."

□ □

□ Bonley hadnagy ijedten ugrott le fekhelyéről.
□ „Mit beszélsz, mon capitain?"
□ A spahi százados rosszkedvüen folytatta:
□ „A város Caidja kéri a spahikat a rend miatt. El-Hontúr kedvenc nejét korbácsolják meg nyilvánosan."
□ A hadnagy sápadtan hallgatott.
□ „El-Hontúr jobban tette volna, — folytatta a kapitány, — ha megöli a szerencsétlent. Hisz joga van rá törvényeik szerint. Igy végig kell néznünk ezt a borzalmas dolgot nekünk is. Helyesebben csak neked."
□ A hadnagy nem tudott szólni a felindulástól.
□ „A Caid kérését teljesítenünk kell, — beszélt tovább a kapitány. A spahik ott lesznek, de nem akadályozhatnak meg semmit. A kormány nem engedi, hogy a hódolt arabok törvényeibe beavatkozzunk."
□ A hadnagy felsóhajtott. Kinosan, keservesen.
□ „Neked kell menni. A többi tiszt úton van, én pedig végig nem nézem egy nő verését, az egész Afrikáért sem."
□ A fiatal tiszt vonásai megkeményedtek.
□ Inkább lemondok a rangomról.
□ A kapitány hidegen felelt:
□ „Azt megteheted, de azért most, — menned kell. A század fele itthon van. Már nyergelnek is."

□ A fiatal tiszt szó nélkül kötötte fel a kardját.
□ „Intézd el a lemondásomat, mon capitain."
□ A százados boszusan távozott. Dühösen mormogott valamit, holmi agyalágyultról, aki egy ilyen eset miatt meg akar válni rangjától.
□ Fiatal még, majd hozzá szokik az itteni élethez, — dörmögte menés közben, — utánna majd meggondolja . . .
□ Bonley hadnagy vezette ötven spahiját kemény, elszánt arccal . . .
□ A tanácsház előtt deszka emelvényt állítottak föl. Hadd lássa mindenki, egyként büntet a Caid szegényt, gazdagot.
□ A városka népe ellepte már a teret, mire a spahik megérkeztek. A tömeg mormolva engedett útat a lovas csapatnak. Körülvették az emelvényt, Bonley hadnagy parancs szavára. El-Hontúr a Caid mellett állt a többi főemberrel. Apró szemeivel gúnyosan nézett a tisztre. Az visszanézte hidegen, fenyegetően. Aztán megjelent az áldozat . . . Két néger szolga vezette. Az egyik sok águ, rövid nyelü ostort tartott a kezében. Az emelvényen letépte a szerencsétlen nő fátyolát. A tömeg elhallgatott. Mindenki némán, fojtott lélekzettel várta az első korbács ütést.
□ A hadnagy parancsszavára kirepültek a kardok hüvelyeikből.
□ „Szétszórni a csőcseléket . . ."
□ Aztán odaugratott az emelvényhez. Lovára emelte félig alélt kedvesét s utat tört magának a meglepett arabok tömegében.
□ Nem törődött a háta mögött felhangzó dűhös ordítással. Nem törődött semmivel, senkivel. Önmagával se. Nem bánt semmit. A városka falain kivül szembe lovagolt Hasszán. Örvendezve nevetett a fiatal tisztre.
□ „Tudtam, Sidi, hogy ez lesz a vége. Azért hoztam magammal két lovat . . . Kifeszítettem a keresztvasakat s most itt vagyok. Jertek, Sidi. Én mutatom az utat. Szolgálni foglak halálomig benneteket."
□ Bonley hadnagy megcsókolta kedvese halvány arcát. Aztán vágtatni kezdtek Hasszán után.
□ . . . A szél újra előkerült. Apró porszemekkel teritgette be a lópaták nyomát. A három paripa dagadó szüggyel vágtatott a sivatagnak. Az még senkié. Ott szabad, nomád törzsek laknak.
□ Hátuk mögött lassan enyészett el a tömeg lázadó ordítása. A szél hozzájuk szegődött, kisérőnek. Betakarta őket, sűrü elrejtő porral.

LEGIONER.

Pán szökése a nádasba.

Sötét olaj-erdőben gondtalan szökelt.
Meg-megfujta hétcsövü sipját.
Ilyenkor a nimfák táncolni kezdtek
S az erdőn nyári sejtelem sirt át.

De egy reggel valahol messze-messze
Vad fejszecsapások zaja ébredt.
A fák sárgulva néztek össze
És Pán sipján elhalt az ének.

Szatir-szemében rémült láng csapott fel,
Egy percig megkövülve állott,
Aztán riadva, mint a gondolat
A rengetegnek neki vágott.

A másik szélen kifutott a rétre.
A nagy olajfák zokogtak utána.
De ő lobogva előre szaladt és
Befutott egy nagy sárga nádba.

A nádas között ezüst-tó vizében
Egy néma hattyu őrizte a csendet.
S mikor a rémült Pánt befutni látta,
Halkan, lassan — zokogni kezdett.

Harsányi Lajos.

PASZTELLEK.

HA ÉN ELMÚLNÉK.

□ Ha én elmúlnék csak szegény anyám sajnálnám.
□ Reggel az utcában sütne a nap. Az emberek felkelnének mosdani, öltözködni.
□ Én magam nem hiányzanám szegény magamnak.
□ De a házamban nagy csönd volna.
□ Az otthoni kabátomat elvinnék a fogasról.
□ Az órám lejárna az asztalon.
□ A könyveim oldalvást egymásra borúlnának.
□ A pecsétgyürű visszakerülne az apám fiókjába
□ A zongorába egypár téli kotta lenne bezárva.
□ Az én tollszárammal nem irnának.
□ Az asztalnál egynek nem terítenének.
□ Néha elfelejtene valaki valamit. És várna, hogy megjövök este.
□ Csak néhol mosolyogva mondanák el egy-két szavamat.
□ Ha én elmúlnék, csak agg apámat félteném . . .

VASÁRNAPI HANGOK,

□ Délután. Forró julius.
□ Az egyik ablak nyitva. Künn sárga zárdafal.
□ Mozgó zsongás.
□ A szobában homály. Hűvös, altató. Könnyü, nyugodt, mély levegő.
□ A leány a nyitott ablaknál irja a levelet. A tintája lila. A papir lila. A keze gyors, vékony, halaványy.
□ Ottkünn a túlsó soron két fiú jár fel és alá.
□ A lánynak csak a fejét látni.
□ Az utcán gyéren jönnek-mennek.
□ A szomszédék vendéggel beszélgetnek az emeleti folyosón.
□ A zárt udvaron nyers gyerekzaj.
□ Az ablak alatt eltrappol négy katona.
□ A szobában görbe vonalban zuzog egy dongólégy.
□ A lány kinéz.
□ A fiúk végigsétálnak.
□ Valahol egy kaput döngve bevágtak.
□ A zárdában cimbalmot pönget egy polgárista.
□ A kavicsjárdán egy nehézléptű cselédleány dübörgő bölcsőt tol.
□ Lármás kiránduló-család.
□ A leány fényképet néz. A kezével mohón szorítja a képszélét.
□ A fiúk megálltak a sarkon. Visszanéznek.
□ Nyitott hintó hajt a kocsiúton.
□ A mindeneslány remegően dalol a konyhában. Tányérzörgés.
□ A sarki korcsmában bőgő dunnyog.
□ A fiúk átnéznek az ablakra.
□ A leány a nevét irja alá a levélnek.

— — — — — — — — — — — —

□ Kopogtatnak.
□ Egy lány jön látogatóba.
□ Megcsókolják egymás tiszta száját.
□ Az ablakot becsukják.
□ A lány Grieget játszik a zongorán.

ÉJSZAKA VONATON.

□ 7 óra 10 perc. Személyvonat.
□ Félfülke. I. osztály. Két utas.
□ Az ablak leeresztve. A barna függönyt a szél kapkodja.
□ Nyugszik a nap. Vörös négyszög a tapétán. A gázlámpa lepkéje nem világit.
□ Pusztai levegő.
□ Az aggastyán halkan beszél.
□ „Fiam, itt mentem én először ötven esztendeje."
□ A másik egy hajlottvégü jegenyét néz jobbfelől.
□ „Akkor még nem ismertem szegény anyádat."
□ A fiú ásít. Felhúzza a zsebóráját. Nyolc óra.
□ Végignyúlnak a diványon.
□ A fiú nem alszik. Hanyatfekszik. A lámpa sárgás takaróval van bevonva.
□ (Most otthon künn sétálnak a parkban. Az út sötét. Sokan jönnek szembe.)
□ (Tegnap ilyenkor olyan szomorú volt a park.)
□ (Ma tán erősebb már a hangja.)
□ (Talán néha elkomolyodik.)
□ (A ruhája messziről világít.)
□ (Karon vezeti a kistestvérét.)
□ A lámpa bojtjai össze-vissza kaszálnak.
□ A kerekek csattognak pörögve.
□ Az ablaküveg rezeg. Nagyokat pattog valahol a deszkafal.
□ Az alvók a divánon tehetetlenül zötyögnek.

□ □

□ A fiú ijedten felriad.
□ (Valaki csengőn a fülébe nevetett.)
□ Nézi az órát: egynegyed egy.
□ A vonat áll. Nyomott levegő.

□ Ez Püspökladány.
□ Negyvenöt perc.
□ A kavicsokon sokan sietnek.
□ Állomást nem látni.
□ (Egy arc néz a lámpából.)
□ Oldalt egy mozdony tüsszög.
□ Messze kutyaugatás.
□ A sötét éjben teherkocsik dörrennek össze.
□ A folyosón dönögnek.
□ A kalauz végigdobog a fülke előtt.
□ A szomszéd szakaszban egy kövér úr horkol.
□ (Emlékszik egy tarkafehér pikéblúz mintájára.)
□ Tilammtilamm . . . tilammtilamm . . . tilammtilamm . . .
□ Valamelyik vonatot most indítják.

□ □

□ (Messze otthon a lányok mélyen alusznak.)
□ (Nyugodtan alusznak.)

Ifj. KÁRPÁTI ENDRE.

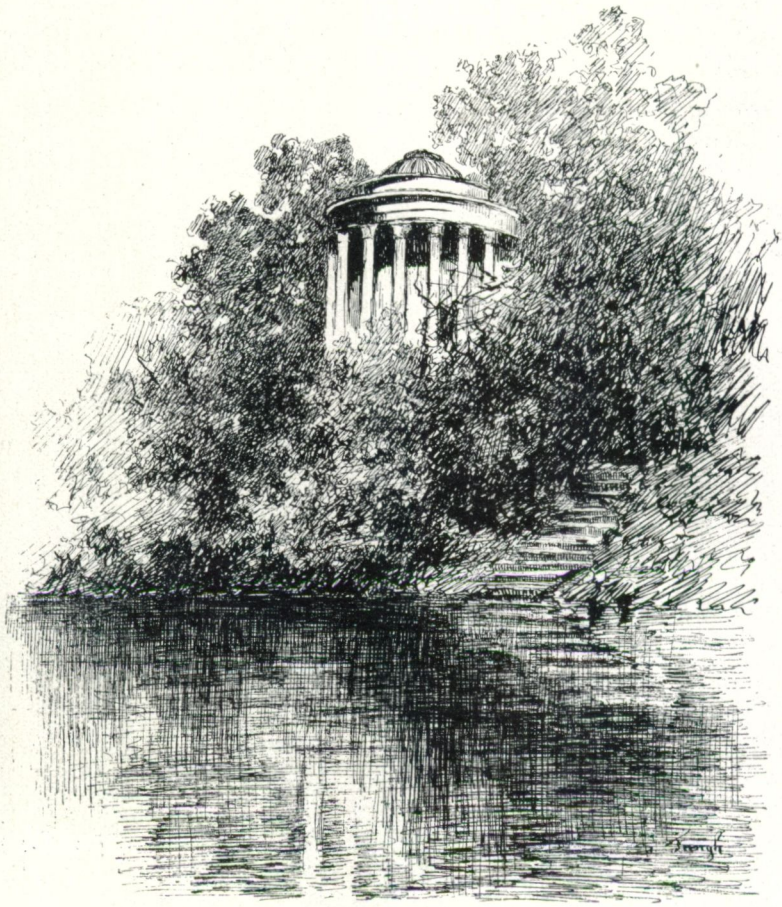

Kőszeghi Fangh Dezső rajza — Részlet a kismartoni hercegi kertből

Riadó.

Hegedős diák volt az en ősöm.
Fejének átka fejemre szállott.
Napfénybe én is remeket látok.
Lantverő diák volt az én ősöm.

Ifjui kedvvel fúvom a kürtöt.
A nagy éjjeken tüzeket látok . . .
(Ne fujd! . . . Még jobban meg fog az átok
S fehérre válik gesztenye fürtöd.

Fehérre válik gesztenye fürtöd.
A nagy tüzeket el sohse éred.
Érte, ha harcolsz, gúny lesz a béred,
Süket füleknek riad a kürtöd . . .)

Örökűl hagyták reám az ősök . . .
Örökömre én büszke vagyok.
A közönyre én mit sem adok.
Gúnyolók, rajta . . . Fúvom a kürtöt! . . .

Nagy Dezső.

DRAMATURGIAI TANULMÁNYOK.

— A SATYRDRÁMÁRÓL. —

(FOLYTATÁS.)

□ Ekkor jön a szinre Odysseus kíséretével s mindenféle edénnyel. Selenos és Odysseus közlik egymással kilétüket, sorsukat. Odysseus ijedve értesül arról, hogy itt emberevő tanyázik. Sietve üzletet akar kötni Selenossal, hogy az juhot, kecskét, sajtot adjon el neki. Pénz helyett jó bort igér a szomjtól elepedő vén korhelynek, aki kapva-kap a ritka kincsen s mennyei élvezettel szürcsöli a nektárt. E jelenet nem téveszthetí el a kacagtató hatást. Nemcsak Selenos mohó ivása, hanem Odysseusnak, a félelem nélküli hősnek szepegése s kisded alkudozása föltétlenül mulattató hatású.

□ Az alku megköttetvén, a szolgák sajttal telt kosarakat s juhokat hoznak ki a barlangból, de Odysseus nem távozhat piaci bevásárlásával, mert rémülve látja, hogy a Kyklops jön. Homéros hőse jajveszékel s könyörög Selenosnak, hogy jelöljön ki helyet, ahová elbujhasson. Selenos azt tanácsolja neki, hogy a barlangba bujjék. Bánja is a vén bak, hogy éppen ettől rémüldözik Odysseus. A megszorult dalia oda lapul a barlang oldalához, a sajt és juh jogtalan eladása miatt szintén szepegő Selenos ugyanoda. Már ekkor erősen érezhető a Homér-paródia. Homéros hőse már mikor a szigetre indul, tudja, hogy ki lakik ott, sejti a nagy veszedelmeket, készül rájuk, bátran lép a barlangba és ott várja meg a Kyklopsot. Euripides gúnymása ijedezik, alkudozik, lopott portékát vásárol s félve lapul meg a gyáva korhellyel egyetemben.

□ A Kyklops alig jön a szinpadra, meglepetve látja és hallja a satyrok mulatságát, mindjárt kérdőre vonja s megfenyegeti őket. A barlang felé közeledve észre veszi a két odalapult jelest s a lopott holmit. E válságos helyzetben mi telik Selenostól? Nyomban kész a hazugsága, hogy a jövevényeket hiába szidta, azok elrabolták a sajtot s a juhokat. Bámulatos gyorsasággal füllent s a görögök iránti rokonszenve s a dijúl kapott itóka dacára rögtön kész Odysseust a csávában hagyni, csakhogy a maga bőrét megmentse. De Odysseus nem hagyja magát, előadja, hogy becsületes alkun szerezte a portékát, mire a vén huncut Selenos megesküszik, hogy sohasem adott el semmit ura tejgazdaságából. Fiai életére esküszik; haljanak meg azok, ha hazudik! A satyrok erre szemébe mondják apjuknak, hogy igenis hazudik, igenis eladta a portékát s a maguk részéről menten hasonló esküre készek. Haljon meg apjuk, ha nem mondanak igazat. Látható, a derék satyr-családban minő gyöngéd kötelékek fűznek apát gyermekekhez és sejthető, hogy e diszes kompánia a maga énekével és bakugrásaival minő röhögtető hatást gyakorol a tömegre. Csak a mai cirkuszok bohócaira, vagy francia bohózatok kis jellemtelenjeire kell gondolnunk.

□ A Kyklops az öregnek hisz, ami természetes, hiszen meg akarja enni Odysseust. Hiába hivatkozik ez hadi dicsőségére, a trójai hadjáratra, az istenekre, a Kyklops emberségére: az óriás kereken kijelenti, hogy bizony — megeszi őt. Nem imponál a Kyklopsnak az a szégyenletes trójai háború, melyet egy asszony miatt vivtak. Nem fél az istenektől, erősebbnek érzi magát Zeusnál. Nem is az isteneknek áldozatúl, hanem a maga gyomrának örömére akarja lemészárolni Odysseust. Törvényre, erkölcsre nem ad semmit, neki csak izes lakoma kell. S Selenos még biztatja, hogy egy darabkát se dobjon el Odysseus húsából, különösen pedig nyelvét egye meg. Mire a Kyklops a jajgató Odysseust és társait a barlangba hajtja. A satyrkák becstelen kara meg, hogy ura kedvében járjon, vigan biztatja, hogy vágja darabokra a jövevényeket. Csak mikor a Kyklops már barlangjába ért az ember-nyájjal, támad fel a satyrok mersze s uruk háta mögött szidalmakba törnek ki ellene.

□ A mű humora már kannibáli kezd lenni. Az iró mókái, tréfái az ember-evés körül forognak s mondhatjuk, hogy itt már sem mosoly, sem kacaj, hanem torz vigyorgás ül ajkán. Még fokozódik ez a szellem, midőn Odysseus az undor és megvetés kifejezésével arcán rohanva jő a barlangból s a satyroknak részletesen elbeszéli, mikép ölt és evett meg bent a Kyklops két görögöt, mikép adott aztán neki Odysseus bort s mily disznómód érzi most magát az óriás. Megtudjuk azt is, hogy a Kyklops a szétszórtan élő többi

Kyklopsnak is akar bort adni, de Odysseus le fogja erről beszélni s végkép berugatja majd az óriást. Kaján örömmel festi, mikép égeti ki majd a Kyklops szemét s a satyrok ujjongva fogadják e hirt, segíteni készek Odysseusnak, aki visszabuvik a barlangba, mert társait nem akarja magukra hagyni. Ebben a jelenetben már a borzalmas elem győzedelmeskedett a humoros fölött, már vigyorgásra alkalmas tréfa is alig van. Legfölebb a segíteni kész satyrok hősködése kelthet még valami vig hatást a hallgatóban, aki már ismeri a kis jellemtelenek hencegését.

□ A kar éneke után mámorosan dülöng elő a barlangból a Kyklops, utána vigan sompolyog elő Odysseus, aki fesztelenül jár-kel a barlangból a szinpadra és vissza. Kifaragott s megtüzesített már egy olajfát s készül az óriás szemén a műtétet végrehajtani. De előbb még rá kell beszélnie a Kyklopsot, hogy ne hivja meg a többi óriást bor-kostolóra. A barlangból időközben kijövő Selenos a rábeszélésben segítségére van s a Kyklops enged: maga issza majd meg az egész bort. De a vén satyr nem ezért adta a tanácsot, hanem hogy maga ihasson s mialatt Odysseus elmondja, hogy az ő neve „Senki" s az óriás megigéri neki, hogy a borért jutalmul utolsónak őt fogja megenni: Selenos vigan szürcsölgeti az italt. A Kyklops tetten éri s ismételt mókás jelenetek után, amelyekben a vén borissza kijátssza gazdáját, az óriás végleg berúg. Mámorában Selenost Ganymedesnek nézi, szerelemsóvárun tekint rá, s a vén korhely ellenzése dacára magával vonszolja a barlangba. Selenos kétségbeesve jajgat, hogy vége van, borzasztó sors vár rá, — a Kyklops a leányoknál jobb szereti a férfiakat.

□ Itt éri el a bestiális humor tetőfokát. Emberevés s szemkiszurás után már csak a nemi fajtalanság volt hátra. S még elismeréssel tartozunk az irónak, hogy ezeket a dolgokat nem a szinpadon végezteti. De ha ez már még sem lehetséges, azzal kárpótolja magát Euripides, hogy mind az előkészületeket vagy utólagos beszámolást a szinpadon végezteti. Szinpadról hurcolta volt a Kyklops áldozatait a barlangba, hogy ott őket megegye. Emberhússal jóllakva jött vissza a szinpadra, szinpadon történt Odysseus előkészülete az óriás szemének kiszúrására s most szinpadról hurcolja a Kyklops a vén Selenost „szerelmi" párjelenetre. Micsoda gyönyörűsége telhet ebben az athéni csőcseléknek, elképzelvén az óriás és Ganymédesének fajtalankodását! S mily fertőzött képzelettel kell birnia annak, aki ily költői képeket él végig lelkében.

□ Odysseus most tette végrehajtása céljából a barlangba készül és emlékezteti a satyrokat igért közreműködésükre. De a kis gyávák most különböző ürügyek alatt kivonják magukat s Odysseus maga megy, a künnmaradt satyrok pedig bátorító dalt zengedeznek. Csakhamar futva jön Odysseus társaival s elbujik, a Kyklops pedig — kinek fajtalankodása úgy látszik, nem ért célhoz — kiszúrt szemmel tapogatódzva lép a szinpadra. Megmondja a kárörvendő satyroknak, hogy a „Senki" bántotta, mire azok kajánul megnyugtatják, hogy hiszen így semmi baja sincs. Ráadásul még ide-oda vezetgetik is, hogy fejét a sziklafalba üsse. Miután így kifigurázták a vakot, Odysseus immár védett helyzetbe jutva, megmondja igazi nevét, a Kyklops meg a maga homlokára csap, hogy erre nem gondolt, pedig már régen megjósolták neki, hogy Odysseus fogja megvakítani. Odysseus Selenossal s a satyrokkal, valamint a kapott jószággal a közönség jókivánságai közben hajóra száll. Bucsúzóul a kar Bakchos dicsőségét zengi.

□ Már ideje, hogy távoztak s a műnek vége van, mert ennél alávalóbb s kajánabb kompánia tudtunkkal még nem éktelenkedett s ennél állatibb, undorítóbb bohóság még nem játszódott le szinpadon. A költő a legalantibb söpredék kedvtelését elégítette ki. Hogy ezt teljesen felfogjuk, el kell képzelnünk, hogy e mű előtt három tragédia játszódott le, komoly, fenséges, ünnepélyes célzatú három mű, amelyben hősök szenvedélye és földi végzete döbbentette meg a nézőket. Ráadásul aztán kapta a hallgatóság ezt a munkát, amely megijesztő torzképét és gúnymását nyujtja a hősök nagyságának, a végzet játékának. Ha tehát ezen munka nyomán állapítanók meg, mi volt tulajdonképen az a bizonyos satyr-dráma, azt kellene mondanunk, hogy ez oly becstelen műfaj volt, amelyben a tragikus költő végül csúffá tette mindazt a magasztosat és dicsőt, amit három tragédián át alkotott. S feladata az volt ennek az állítólagos műfajnak, hogy a költő végül önmagát s a tragikus muzsát kipellengérezze s önmagát, aki három művön át ihletett apostolként szólt a hősökhöz, barbár bohócnak mutassa be.

□ Semmi okunk és jogunk sincs föltenni, hogy egy Ayschilos, vagy egy Sophokles ily szerepre adták volna magukat. Tudjuk, hogy ők is irtak satyrdrámákat, de hiszen tudjuk az ujkor akárhány tragikus költőjéről, hogy tragédiák mellett komédiákat is irt. Mi sem áll közelebb a nagy tragikushoz, mint az a vágy, hogy amit annyiszor nagyitó tükörön mutatott be, kicsinyitő tükörben is szemlélhesse. S méltó is a nagy költőhöz, hogy az élet jelenségeit egyaránt tudja ugy tragikus, mint komikus szinben felfogni. Hisz tragikum és komikum végletes ellentéteik dacára ugyanazon emberi lélek nyilvánulásai. Csak a néző ponttól füg, hogy a költő tragikusnak vagy komikusnak fogja e fel az itéletet. Ugyanaz a történelmi jelentőségü, népek sorsát intéző nagy csata például, egészen más benyomást tenne ránk, ha közvetlen közelről szemlélnők, mint ha távolról magas hegy tetejéről néznők. A közelből fenségeseknek és félelmeseknek látszó hadak a távolból kicsinyes bukdácsoló hangyabolyoknak tünnének fel.

(Vége következik.)

PALÁGYI LAJOS.

Valaki olvassa a versemet . . .

Irok magamban és magamról
Csiszolok, rimet csendítek . . .
A lelkem csendül meg ma bennük,
A hárfalelkem . . . érzitek?
És elhágy földi gond, minden nyüg
A déli ég reám nevet,
S érzem, tudom: valamikor
Valaki olvassa a versemet . . .

A nap izzó aranykehelyként
Reszket, ragyog és tündököl,
Valahol lágy, fehér pehelyként
Most nyugszik le két kis ököl.
. . . Most szögezi versemre lelkét . . .
Látok két hamvas, kék szemet
Egy szőke lány illatát érzem.
Valaki olvassa a versemet . . .

Valaki . . . Titok . . . Ismeretlen . . .
Sose láttam és sose látott —
Sose kötünk csokorba ketten
Sugarat, álmot vagy virágot . . .
Utainkat külön bolyogjuk,
Lelkünk álmot külön temet —
Egymást szeretni sose fogjuk . . .!
Én s — aki olvassa a versemet.

Begyáts László.

MERKHOT ALADÁR
911.

DISSZONANCIA.

□ A kicsi, egyszerű szalonban már tintás árnyak ültek az öreges butorokon. A zongora elbujt a sarokban, a karosszékek mintha leguggoltak volna. Az óra félve ötöt ütött és ott künn mélabús kopogással ballagott egy arramenő a csöndes sikátoron végig.

□ A zongora tetejéről lekerült egy-két Grieg, Schumann kotta s az öreg zongora nyögött egyet olykor-olykor, amint a billentyükön végigfutott az esti melódiák szomorú lelke.

□ Egy fiatalember figyelte a zongorát . . . Margitka, most sokkal jobban játszik, mint amikor legutóljára itt voltam. Igaz, régen voltam már itt.

□ A kis szoba csakúgy nyelte a szavakat. A lány keze szórakozottan babrált a billentyükön.

□ Már minden vasárnapon mondta anyus, hogy el fog jönni. És csak nem jött. De tudtuk jól, hogy igen-igen sok dolga van. Tegnap aztán az egyik barátnőmtől hallottam, hogy elhelyezik, azért ma biztosra vettük, hogy eljön bucsúzni.

□ Lámpát gyujtottak. A leány bespalettázta az ablakot. Az ablak alatt a lámpagyujtógató sietett el és sziporkát hányt a botja vége.

□ Az asztalon kicsi emlékkönyv volt. Itt-ott vizfestmények. Szépen kipingált betük. Tusrajz, fekete-lila tintával teleirt lapok.

□ A fiatalember forgatta-forgatta a lapokat. Egyiket a másik után. És valami szorongást érzett a lelkében. Egy soron gondolkozott, amit beleirhat oda a többi lila-fekete betük közé. A lelke egy futó perc alatt ezer dologra eltévedt. Azon gondolkodott, hol lesz már holnap, mit csinál, hogy fog az új városhoz hozzászokni?

□ Még hazamenet is zúgott tőle a feje. Hisz bolondság az élte, ma itt, holnap amott hivatalnokoskodik. És jaj annak, aki csak hivatalnok! Már előre látta, hogy emelgeti a megyei urak előtt sorra a kalapját: ez az alispán, ott az a szürke kalapos a főjegyző úr.

□ Az utcák üresek voltak, amikor hazament.

□ Szelid hópihék értek a kabátiára s a gázlámpa a sarkon ijesztő lángot dobott az arcára.

□ Otthon aztán meg se gyujtotta a lámpát.

□ Lefeküdt a sötétben.

□ □

□ Aztán egy-egy levél csak jött onnan a messzi városból.

□ Olyankor örömnap volt a házban. Az öreg butorok megfiatalodtak. A zongorának ércesebb-tisztább lett a hangja. Az utcán se kopogott olyan ijesztően az emberek járása.

□ De egyszer aztán sokáig nem jött levél. Ami jött is, mintha más betüvel lett volna a cime is megirva.

□ Belül igy:

Kedves Margitka!

Sokáig gondolkoztam, megirjam-e ezt a levelet? És éreztem, hogy tartozom vele.

Az édesanyám meghalt a nyáron és én eljegyeztem az itteni füszerkereskedőék leányát. Margit a neve, mint a magáé Margitka.

A hivatalban előbbremenni nem tudok és szegény anyám temetési költsége is rajtam. Az orvost is fizetnem kellene, de nem tudom. Mit csináljak? Főbelőjjem magam? Ha nem fizetek, a hivatalból is elcsapnak. Ők meg kifizetik minden adósságomat.

Maga talán sohse érti meg ezt. Talán gazembernek tart majd örökké.

□ A lány arca majd pirosra, majd halványra változott. Aztán valami sértő fájdalom járta át a lelkét. S mikor az édesanyja kiment a szobából, gorombán összetépte a Grieg kottáját.

□ Az apácáknál litániára harangoztak.

□ Az utcán egy árva diák csatangolt.

□ A billentyükre egy-egy csomó lap esett. És egymás mellett fületbántóan megszólaltak a húrok a zongorán.

BOROS FERENC.

A MULT.

□ Ma reggel ébredtem. Hét-nyolc órakor, mint a többi, rendes ember. A fejemet még szaggatta a kinzó fájdalom, amely tegnap ágybadöntött, kilenc órakor, mint a többi rendes embereket. És én az éjjeli ember, aki csak kényszerüségből lettem azzá, reggel nyolc órakor, amikor lefeküdni szoktam, fölnyitottam a szempillámat lassan, észrevétlenül, mintha semmi se történt volna. És az álom nyomtalanúl eltünt, mint sok, múló kedves gondolat . . .

□ Reggel nyolc óra — ennyi lesz pár perc múlva. A nap is csak most kelhetett föl, bágyadtabb, csüggedtebb mint én, melegtelen sugarai lomhán csillantak át a dohányfüstös, összefótozott, ócska függönyön. Lassan hozzám lopództak, körülölelték beteg testemet s észrevétlenül besurrantak a nyitott résen, amit az Álom hagyott kitárva . . .

□ És én ismét fiatal lettem. Ismét a tizenhat tavasz üdesége, friss melege rajzott bennem, ismét éreztem a nyár ébredését, az első szerelmet a népligetben egy árnyas fa alatt, amikor szerelmes versemen úgy elsirdogált a leány, meg én is . . .

□ És eszembe jutott, hogy tizenhat évvel még az iskolába járok és eszembe jutott, hogy oda kell mennem.

□ A mutató kérlelhetetlen gyorsasággal sietett. Nyolc óra pár perc mulva.

□ Már künn voltam az ágyból. Egy pillanat, a mosdóban már ott állott a kikészített víz, a széken a ruha, gyorsan kapkodtam mindent. Boszorkány sietséggel öltöztem föl, amig elgondoltam . . .

□ És féltem is már. Nem tudok oda érni, elkések, az osztálytársak, cimborák gúnyos nevetése és a tanárok szidalma . . . Nem, nem kések el!

□ Mindenki utanám fordult, sajnálkozva néztek messziről. Szaladtam gyorsan, ahogy tudtam s kezem sietve gombolta a felöltő alatt a magamra ráncigált mellényt.

□ Olyan ismerősek voltak az emberek. Az utcaseprő, a magascsákójú rendőr, az iskolába sietö leányok, az álmos masamódok, a jármot viselő hivatalnokok, a Jost Micik, az Undervood Klárik . . . És én úgy szerettem volna megszólítani őket. Ismertem mind, talán most már másnak hivják őket, talán már a fiaik és a leányaik szaladgálnak helyettük, de olyan jól esett volna beszélni velük, emlékezni a régi időkre, a régmúltra.

□ Csak most láttam mennyire épül a város.

□ Hatalmas, ezer ablakú házak ásítoznak felém, csak néhol huzták föl a redőt, a többiek mögött még aludtak az emberek.

□ És minden olyan uj volt és mégis régi. Az akácok is megnőttek, a vityíllók palotákká cseperedtek, az utca is megöregedett. Keskeny volt az utca, hely kellett, meghaltak hát a lombos, árnyas fák, lehúltak a levelek, megöregedtek . . . és jöttek és feltúrták a földet, automobilok, villanyosok zakatolnak a lelket rázó alkotmányosságok, bedőlt oldalú omnibuszok helyett . . .

□ Már a sarokhoz érek. Hány óra van? A zsebembe akarok nyúlni és eszembe jut, hogy tizenhét éves vagyok, órám nincs, karácsonyra kaptam, de másnap már elrontottam. Még jobban szaladok, hátha már nyolc . . . valóban nyolc óra van . . .

□ A hideg borzongatja a testemet. Nyolc óra, tanár, katedra, fiuk . . . félelmesen táncol előttem minden.

□ Nem tudom, mit tegyek? Hirtelen jött a mentőgondolat. Nyolc óra, az iskola nagy villanyórája negyedórát késik, a szünet tiz perc, mig a tanár bejön: öt perc. Még egy félóra . . .

□ A leckémet se tudom. Nem baj. Öt perc és ott vagyok és bemagolok mindent.

□ Fölfrissülve, megnyugodva rohanok tovább. Az egyik házból — tizenhatos számú volt, jól emlékszem — vidáman, üdén, hajnalpirosan, életmosolygással az ajkán jön ki egy leány. Haja fekete, szeme meleg szikrákat szór, amelyek belül tüzelnek, arca mosolyog, rám nevet . . . Híva lép egy-kettőt. A jól szabott ruha szerelmesen csókolgatja formás csipőit és le egészen a lábfejéig, ahonnan előbukkan, a szoknya alól a pici, formás, vérperzselő boka . . . Ugrik még egy-kettőt és én érzem, hogy utána megyek . . . Visszafordul, nevet, kacag, hiv, igen hiv . . . Megyek, megyek . . .

□ És kezem zsebembe mélyed és eszembe jut a nyolc óra . . . Kissé lassan, majd rohanva, félve magamtól űz a leány mosolya.

□ A sarkon a virágárús leány. Ibolya, tavaszi ibolya, valódi, nem melegágyból való. Bársonyos szirmain a fehér jéggyöngyök a harmat könnyei, de azért nem fogyott meg. Az illata az arcomba csap, hangulatot lop föltárt, fiatal lelkembe.

□ Már ott állok, hogy az zsebembe nyuljak, már ott állok, hogy megvegyem, megvegyem az egész kosarat.

De hirtelen elmosódik minden. Elfelejtem, hogy egy puha meleg fészekben vár reám valaki, hogy vértelen beteg ajkamat az ő piros, egészséges szájával betakarja, hogy csókjával a lelkét vakon nekem adja. Elfelejtem az egészet, s magam is megfordulok, megijedek a saját hangomtól, olyan öreg és mégis olyan fiatalosan bánatos a hang:

□ „Kinek vigyek, kinek?"

□ Már talán el is mult nyolc óra. Igen, hallom: csöngetnek. Mindenki betódul a terembe, bebukik az ajtón, a helyére vánszorog, várja, hogy megkezdődjék az óra.

□ És én még mindig itt állok. Már kevés percem van.

□ Egy szegény asszony görnyed felém, kosár narancsot cipel. Szivjajgató a hangja: „Vegyen urfi, vegyen." És én nyulok a zsebembe, hogy megvegyek mindent, hogy megkönnyítsem a szegény asszonyt és ekkor eszembe jut, hogy csak öt krajcárom van, öt rongyos krajcárom, amit anyámtól kaptam „tizóraira." Öt krajcár, pedig a tollat, a papirt is otthon felejtettem: ez már két garas. Pedig már meg is kivántam és úgy fájt a szívem, amikor utánam kiáltott a jó asszony:

□ „Magának úrfi hármat is adok ötért!"

□ De most már csak egy-két lépés, a második sarok az iskola komor épülete. Ez az utca volt mindig a legszomorúbb. A járda magas, mintha töltésen járnék. Jobbra düledező viskók szunnyadoznak, balra a sár feketélik, egy-egy nehéz széles szekér nesztelenül freccsenti szét a piszkos hulladékokat.

□ De már itt vagyok. Az iskola előtt még meg kell állanom a patikánál. Amióta járok, mindig úgy teszek. És az ablak felől egy kis zsámolyon ott nyújtózik a bársonyos, fehér szőrű tiszta angora macska. Egyik szeme piros, a másik rejtelmes zöldbe játszik. Csak néha mozdítja meg a fejét, néha vonszolja tovább agyonkényesztetett testét és én mégis szeretnék berohanni, lázas égő fejemet a cirogató szívébe temetni, éles karmával, hegyes fogával megsebezni testemet, hogy tudjam: álmodok-e?

□ A kapuban vagyok. Öt-hat lépcsőt ugrok egyszerre s fönn fújom ki magam. Nem kérdezek senkit, megyek egyenesen az osztályom felé. És kinyitom az ajtót, hogy belépjek. Egyszerre elhal benn a zsivaj, a lárma elhalkul, nagy dobogás és a sok gyerek, mint a parancsszóra föláll . . .

□ Nézek végig az osztályon: mind ismeretlen, nyájas gyerekarcok, értelmetlenül, kissé bambán néznek rám. Keresem a magam helyét, ott az utolsó padban, az ablak mellett szélről . . . És látom, hogy a helyemen egy bánatos, bús képű, szomorkodó fiú ül, olyan, amilyen én voltam, talán én is vagyok az . . .

□ Az első padból előugrik egy virgonc fiú. Nem törődik az én bánatommal, a most nyert ifjúságommal, az emlékeimmel, rideg szava fölráz, pedig messze jártam . . .

□ „Kit keres, bácsi . . .?"

G. PAIZS ÖDÖN.

A taposó malomban.

Szűk szárazmalmát Robot nagyúrnak
taposom egyre hallgatagon
csak környös-körbe. S tőrei szúrnak
a szöges örvnek a nyakamon.

A garaton míg lángliszt jár másnak,
addig a lelkem őrölöm én;
szürke agyamnak élei vásnak
s pora megűl a malom kövén.

Főm verejtéke, vérkönnyes ár
s agypor — miket ha így összegyúrnak,
ez az én tésztám: fekete sár.

. . . Tőlem a lét míg tovaoson,
én szárazmalmát Robot nagyúrnak
taposom egyre, csak taposom.

Haraszthy Lajos.

A bérkocsis-ló.

Valamikor rég hir és dicsőség
volt büszke álmom s egész világ
bennem köszöntse versenyek hősét,
a diadalmast: a Paripát.

De sorsom más lett, a mének átka:
abrakkal megvett a nagy Igás.
A szent szilaj tűz sehol sincs már ma
s ha látom, bánt a csikói láz.

Irigylem őket, mert mindje táncos.
. . . Csattan az ostor durva marokban,
sörényem fonva a végibe.

Bérkocsit húzok az állomáshoz
s vissza naponta, míg a robotban
kiadom párám, én vén gebe.

Haraszthy Lajos.

AZ IDEGASSZONY.

II. RÉSZ.

II.

Gábor Mór rajza

□ Langyoscsendesség költözött a díszes kastélyba. Az orvos nyugalmat, feltétlen pihenést ajánlott és a férfiak olyannyira komolyan vették az orvos szavait, hogy egészen fölforgatták a házat. A fiatalok lakosztályán óvatosan leszedték sorra az ajtókat és mire azok visszakerültek, vastag párnázás takarta őket. A folyosókat süppedő szőnyegekkel borították és a cselédség lábára szőrpapucsokat húztak. A lányoknak és a szakácsnőnek eleinte tetszett ez a mulatság, de az öreg Miska hajdu kicsurrantotta zsinóros csizmája után a könnyeit és olyan kétségbeesetten, olyan szerencsétlenül mászkált az otromba mamuszban, mint amikor a macska talpára dióhéjakat kötöznek. Meg-megcsóválta az öreg a fejét, amikor a kopogó lépéseit nem hallotta és úgy magában elgondolta, hogy milyen furcsa portéka is az asszony, ha ennyire föl tudja forgatni a házat.

□ Terka pedig semmit se tudott erről a nagy figyelmességről és gondosságról. Tompultan, érzések nélkül járt a szobában, majd leheveredett a megvetett hófehér ágyra és bámulva nézte a fáradt napsugarakat, amelyek az ablak sárga függönyén megtörten bújtak át a parányi nyilásokon besurranva, reszketőn siklottak egyik helyről a másikra és bearanyozták a butorok brokátjának apró kis mintáit.

□ Olykor egy-egy madár odatelepedett a Terka szobájának az ablaka előtt csoportbabújt orgonafák árnyékába és kedves üdeséggel csattogtatta nótáit. Máskor Oszkár lopódzott lassan a szomszédszoba ajtajához és óvatosan megnyitva azt, órakon át figyelt a résen, hogy ellesse asszonyának minden mozdulatát. És amikor látta, hogy Terka fölkelve fekvőhelyéről, lassú, álmosan ringó lépésekkel megindul, akkor tele reménységgel húzódik lassan a szobába, odalep mellé, gyöngéden átkarolja, leülteti a pamlagra, dédelgeti, cirógatja, mint jó anya beteg gyermekét és miközben szerelmes szókat susog a fülébe, észre se veszi, hogy lassan megerednek a könnyei és végig futnak az arcán. És Terka mindezt nem látja, nem érezi. Talán nem is tudja, hogy a férje mellette van. Ritkán ejt ki egy-egy szót és azt is úgy mondja, mintha álomvilágban járna. Suttogón beszél néha, de nem érti senki, hogy mit. Máskor rémesen tekint körül, szemei vadul forognak és rémes, értelemnélküli hangokat hallat. És amikor ez az állapot bekövetkezik, akkor Oszkár kétségbeesetten, tehetetlenül nézi a szegény asszonyt. Tudja, hogy ezután mindig a borzalmas roham keríti hatalmába a beteget. Roham, amely megrázza a gyönyörű testet, amely kiforgatja formájából a bájos vonásokat, megvacogtatja a hófehér fogakat és órakon át rángatja, gyötri, kinozza a szegény asszonyt.

□ Halomszámra hever a gyógyszer a szekrényben és Oszkár, mint az őrült, sorra próbálja valamennyit. És ha végül csendesedik a beteg, ha megnyugvó sóhajtás hagyja el ajkait, akkor az ifjú férj boldogan szorítja azt az orvosságot, amelyet legutoljára adott és külön teszi a többitől, mert azt hiszi, hogy azzal visszaadhatja betegének az egészségét.

□ Az öreg Ágfalvyt is megviselte ez a nehány hét. Nagyon megszerette a fiatal asszonyt, aki tulajdonképen még csak névleg asszony. Nem tudta megérteni, hogy ilyen gyámoltalanok, tehetetlenek legyenek az orvosok. Sorra hivatta a legnevesebb professzorokat és valamennyi tudákosan csóválta a fejét, elhadart egy csomó latin szót, amit a fene se ért, gyalázatos firkálással rákapar egy szelet papirra olvashatatlan ákombákomokat és aztán a honoráriumot zsebrevágva tovaballag.

□ Ez nem tetszett az öregnek.

□ Ő azt szerette volna, ha a professzorok leülnek vele órákon át diskurálni és elmondanak neki jó előre mindent, amit a beteg állapotában észlelni fognak. Szerette volna tudni, hogy meddig tart ez a lethargikus állapot, mi fogja azt követni és hogy amikor,

hány hét, hány nap mulva lesz Terka újból egészen egészséges.

□ Aztán meg Oszkár is rettenetesen elváltozott. De nem is csoda. Gyerekember, imádja a feleségét, hónapokig küszköd, amig meg tudja szerezni és amikor már a magáénak mondhatná, amikor már csak nehány óra választja el a tökéletes boldogságtól, akkor a nagy Végzet belemarkol a húrokba és a szerelem édes akkordjai helyett kinosan nyöszörgő élethangokat szorít az összefacsart szivekből.

□ Az öreg már napok óta töprengett. Idegesen járkált föl-alá. Sehogyse volt inyére a dolog. Megszokta az életben, hogy önmaga intézze a dolgait és most, amikor olyan nagy baj nehezedett a házra, tétlenül lézengett és halvány sejtelme se volt, hogy mit kellene tennie. Sürün ontotta a csibukfüstöt, meg-megállt a parkranyiló ablak előtt, majd erőteljes mozdulattal ujból idegesen járkálni kezdett és hüvelyküjjával megbökdöste a parázsló dohányt. Valamit akart az öreg, de jóformán maga se tudta, hogy mit. Csöngetett a hajdunak.

□ Miska bácsi gyászosan lelógó bajusszal húzódott szőrcsizmáival a szobába.

□ Az öreg megsajnálta a hűséges szolgát.

□ „Rossz világot élünk Miska. No ne búsulj öreg, lesz még az jobban is."

□ „Bár mán látnám tekintetes uram."

□ „Majd meglátod Miska. De most ide hallgass! Dobd le azt a mamuszt, vedd föl a csizmádat, fogjatok be a kis kocsiba és hozzátok el a doktort. De ne a fiatalokhoz, hanem ide az én szobámba. Én akarok vele beszélni."

□ „Biz a jó lesz, tekintetes uram. Mingyár többet fog az is tudni, ha tekintetes uram szigoruan előveszi."

□ Erre már az öreg is elmosolyodott. Miska pedig iparkodott kifelé az ajtón, hogy minél előbb a lábán érezze az ő zsinoros, fényes csizmáját, amit eddig jobbára csak esténkint mutatott meg a lábának.

□ Mielőtt azonban Miska kilépett volna, az öreg halkan utánaszólott: „Ha kifelé mégysz, Miska, mondd meg a fiatal urnak, hogy jöjjön a szobámba."

□ Alig mult el néhány perc, Oszkár benyitott atyja szobájába. Olyan vastagon állott a pipafüst benne, hogy időbe tellett, amig az apját megtalálta. Kinyitotta az ablakot és a tiszta üditő levegő mohó sebességgel kergette ki a szürke füstöt.

□ Leültek az ablak mellett és Oszkár várta, hogy mit akar vele az édes apja.

□ Az öreg pedig köhintett nehányat s aztán egyszerre Oszkárhoz fordult. Megvakarta a homlokát és lopva letörülte a tolakodó könnyeket. Aztán szaggatottan fogott a beszédbe.

□ „Elküldtem a doktorért. Beszélni szeretnék vele. Szegény Terkával tennünk kell valamit. Én azt tartom, hogy itt az orvosok tudása vajmi keveset használ. Próbáljunk mi magunk valamit."

□ „Próbáljunk? mit próbáljunk, édes apám? Gyöngék, erőtlenek, tudatlanok vagyunk a betegséggel szemben. Én magam is attól félek, hogy valami hiba esik a fejemben. Nem tudok már gondolkozni, gyülölök minden hangos szót. Irtózom az emberektől, a levegőtől, mindentől . . . megőrülök."

□ „Csak nyugalom fiam, csak nyugalom. Én azt hiszem segitek a bajon. Mi nem tudunk beteget ápolni, gondozni, másra bizzuk azt, aki jobban érti, aki jobban tud alkalmazkodni a beteghez."

□ „Hisz itt az ápolónő."

□ „Igaz itt van, de én mégis egészen mást gondolok. Beszélünk a doktorral is a dologról és reménylem, hogy ő is helyeselni fogja szándékomat."

□ Oszkár megijedt. Rémült tekintettel nézett az apjára: „Csak nem akarná elvinni innen? Csak nem képzeli édes apám, hogy elengedem?"

□ „Nem fiam. Nem visszük el, hanem idehozzuk Jolánt, az unokanővéredet. Az — szegény — mióta az ura otthagyta ugyis egyedül van. Aztán — tudod — az nem olyan kétségbeesett, nem olyan megijedt, mint amilyenek mi vagyunk. Az tudna bánni vele. Kivinné gyakrabban a levegőre. Az kell az ilyen betegnek. Levegő. Sok levegő. Aztán meg mozgás a szabadban. Én tudom, biztosan tudom, hogy a levegő meggyógyítaná."

□ Többet nem is beszéltek. Mindketten gondolatokba merülten ültek sokáig. Ők maguk se tudták meddig és csak akkor riadtak föl, amikor a háziorvos csendesen a szobába lépett.

□ Jól megtárgyaltak mindent és a doktor elismerte, hogy az öreg úrnak igaza van. Olyan vigasztalóan beszéltek a levegő gyógyító hatásáról, hogy elmenőben az orvos örömmel konstatálta azt a változást, amely Oszkár kedélyében végbement.

□ Együtt lépkedett a két férfi a park ropogós utján a kocsi felé és Oszkár, mielőtt az orvos föllépett volna a kocsi hágcsóján, megragadta annak mindakét kezét, melegen mondott köszönetet és olyan kérőn, olyan határozottan kérdezte a doktortól, hogy mi baja van Terkának, hogy az nem térhetett ki a válaszadás alól és Oszkár szemébe nézve visszaszorította annak a kezeit és csak annyit mondott: „idegasszony."

□ A két telivér gyorsan röpítette a kis homokfutót az országúton és a kocsi zörgése, a lovak patájának csattogása, a szél zúgása folyton csak egy szót morzsolt Oszkárnak a fülébe: „idegasszony, idegasszony."

ÁMON VILMOS.

AZ A HARMADIK.

□ Az asszony hagyja el az apját, anyját, minden ő atyafiát és kövesse a férjét!

□ Igy van megirva a régi könyvekben, így is van elfeledve. Bársonyos, áthatlan mohával fedi be az ős erkölcsök bölcs igazságait a felületen rohanó életáramlat.

□ Hűs fuvalom ez, mely nem melengeti már a csendesen kellemes fészek édes magányát s gyenge hozzá, hogy sipongó apróságot élesztgessen a szülők osztatlan örömére.

□ Ép ezért laza a kapocs, mely életközösségre füzi a házastársakat; évközösségre, nem örökre . . . csak mig a villamos feszültség kiegyenlítődött.

□ A nő nem követi a férjet, csak gazdát cserél: van aki immár apja helyett eltartja őt s a vas-szigor, a rendes életmód helyébe lép az ideiglenes előzékenység egy idegen férfi részéről. S ezt nem a muló idő, de a nő telhetetlensége öli el.

□ Az pedig, aki e telhetetlenséget éleszti, egy harmadik, az átkozott, a méregkeverő, Sodomája minden boldogságnak . . . annál inkább gyilkos, mentől jobban köti őt az immár férjes nőhöz a cudar, önfeledő szeretet.

□ Pokol tüze e szeretet, amely felperzsel minden klorofilt s oka a kétségbeejtő reménytelenségnek; amely elszivja a pompázó virág mézét s a kelyhet élettelen, sivár odujává teszi az elégedetlenségnek, amely lépten-nyomon mar, bont, zúz, öl.

□ S az asszony miatta nem követheti férjét, még ha akarná se . . .

□ Összegyülekeztek már a lakodalmi vendégek, várják az arát. A vőlegény közöttük jár, beszélget, tréfál és izgatottan kapcsolgatja fehér glaszé kesztyüje nyomókáit.

□ Két éve ismeri már a nőt, kit élettársul választ, elegendő idő hozzá, hogy teljesen félreértsék egymást. Két esztendő hosszú benne a kedélyhullámok a basszustól fel a szopránig rezeghetnek, ez pedig két embernél sokszor diszonálhat. Csodálatos, hogy mégse bontják az eljegyzést, hanem vérmes reményekkel indulnak egy ismeretlen élet felé. Mindkettő fiatal, életerős, majd összeszoknak.

□ Ilyesmire persze senkisem gondol most, hiszen lakzi lesz ma, melynek pezsgője előre mámorit, de a szokatlanságért az irigykedés is.

□ Pedig hát lutri a házasság, melynél a férfi betétje a nagyobb. Szabadságot tesz be érte s macskát vesz a zsákban. Szent köteléket létesít, mely neki terhet és gondot, a nőnek szórakozást nyújt; hiszen maga az anya szokta mondani:

□ „Mulasson a lányom majd ha asszony lesz!

□ Az ara késik, még nem készülhettek el a toalettjével. Most tüzdeli azt az öreg nővér, a túlédes mostoha. Lassan megy neki, hiszen közben-közben megbámulnia kell a készülő nőt, annak kivánatos, telt idomait. Az anya pedig nem segít, mellettük áll, bámul és sir.

□ Végre felkerül a hajba a myrtuskoszorú.

□ Zokogva tör elő a könnyáradat az öreg nővér szeméből:

□ „S mindezt leszakitja majd, eltapossa ő, egy férfi. Te szegény, szegény ártatlan leány!“

□ A menyasszony is sir, hiszen igy szokás, bár nem érti meg a szavakat, hogy miért ne adja oda bájait annak, akit szeret, hogy miért szánandó teremtés ő, ép ma, az esküvője napján?

□ De az, hogy sajnálják, az első fullánkcsipés közös életének boldogtalanitása felé.

□ Átadják a nőt a jövendő férjnek.

□ Megható jelenet; ceremonia annálinkább, mert özvegyasszony beszél egy férfihez s heves könnyáradattal bizonyitgatja ama fenséges mély érzelmet, melyet szavai rejtegetnek:

□ Megbecsülje ám a leányomat, a szemem fényét. Rosszul ne bánjon vele, egy hajszálát ne görbitse, mert olyan ez az én neveltem, mint a törékeny liliom.

□ Rá a leány nyakába borul, majdhogy összekuszálja annak a nagy gonddal ékített hajzatát.

□ „Édes leányom, ha bántótásod lesz, anyád mindenkor tárt karokkal fogad; van hová menekülnöd!“

□ Az öreg növér is rásipongja:

□ „Rólam se feledkezz meg!“

□ Aztán gyülölettel nézik az irigylett férfit, aki az ő szemefényüket elragadja, elveszi tőlük magával. Kiérzik ennek az ize a legelső rokoni csókokból.

□ S e gyülölet, mely sejtetlenül plántálódik át az ara szivébe, a legrettenetesebb kinövése a rokoni szeretetnek, mely fogva tartja a leányt, hogy az a férjét valósággal, teljesen ne követhesse. A gyülölet a házasság első koporsószege.

□ A legelső magányos éjszakán összehasonlítja a fiatal asszony a két szeretetet, a régi s az új otthont

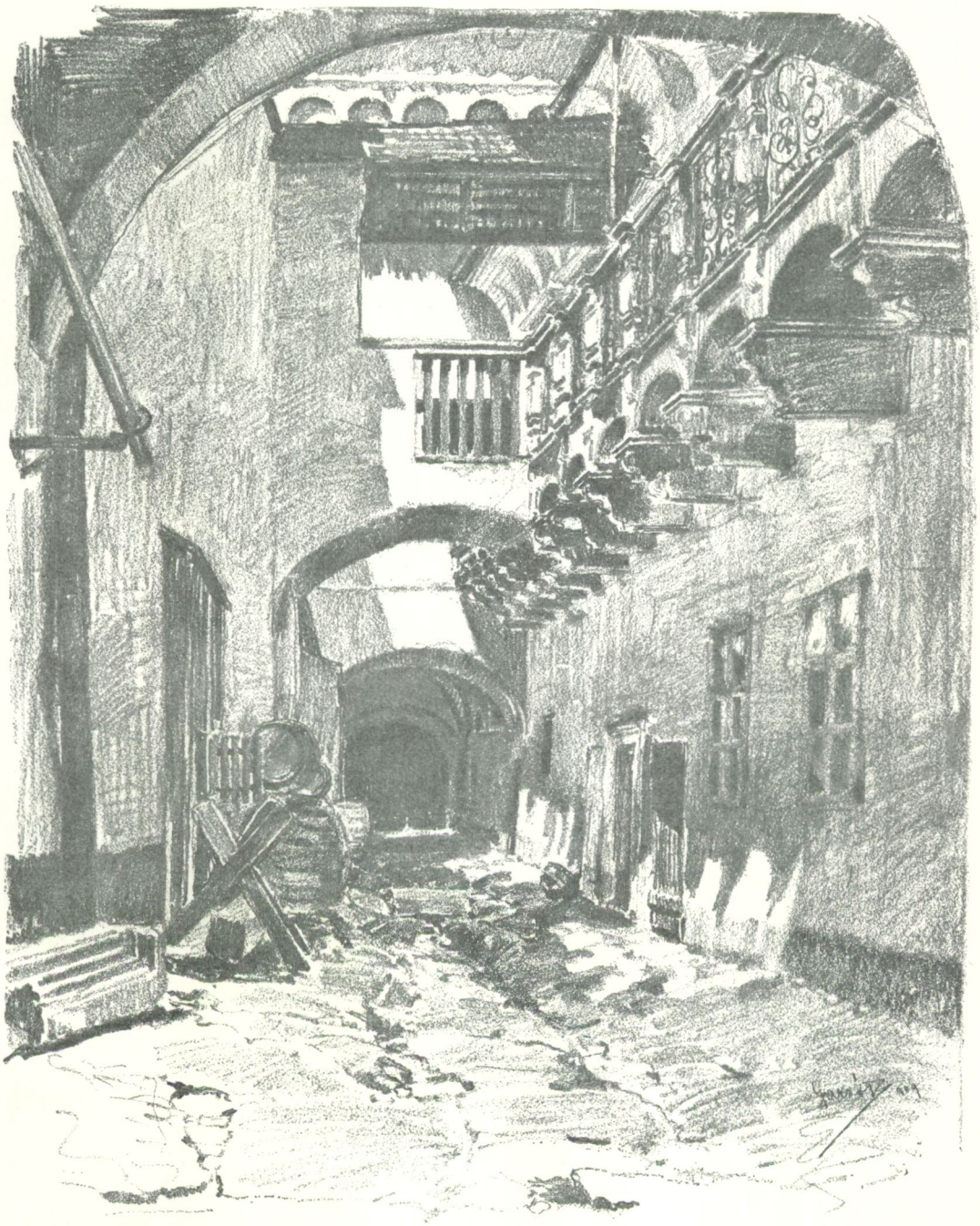

GARZÓ BERTHOLD CERUZARAJZA

EGY RÉGI HÁZ BELSEJE

RÖTTIG GUSZTÁV
ÉS FIA
SOPRON

s azt találja, hogy az anyai érzelem parázs, mely ki nem alszik soha. A férfié csak lobbanó tűz, képes eloltani azt még a kötelességérzés is. Imhol már ma is egyedül kellett maradnia.

□ Hosszú a magányos éjszaka, levélileg kell elsírnia az anyjának bánatát. S az anya válasza megvigasztal, hiszen örökké éber az anyai szeretet. Édes a válaszban még az öreg nővér szorgoskodó intelme is:

□ „Rólam ne feledkezz meg!"

□ Vakációzni jöttek a fiatalok. A viszontlátás örömkönnye rezeg az asszonyok szemében. Az öreg nővérnél vegyíti őket a bánat is:

□ „Kimerült lényed, halvány az arcod. Jobb színben voltál leánykorodban."

□ Felnevet pajzánul a fiatal asszony, virul arcán a mosoly mint a pünkösdi rózsa, de mégis elhat szivébe a nővér intelme:

□ „Vigyázz magadra, nehogy megrútulj!"

□ Távolról sem bújtogat a nővér, nem akarja rontani az ifjak boldogságát, csak félti, gyermekes módon, majomszeretettel félti az asszonyt, nehogy a reménység májfoltjai rútitsák annak patyolatszin orcát. Mégis belopódzik annak szivébe az ártatlan hiúság áramvezetőjén át a felvilágosultság alakjában egy csekélyke tartózkodás a férj irányában. Ez lesz gyilkosa az önzetlen odaadással párosult hitvesi szenvedély testet-lelket mámorító, boldogító vonzalmának.

□ Észreveszi ezt a férj, hogyisne venné észre. Megretten, boldogsága, megelégedése indul veszendőbe. Szinte brutális vergődéssel könyörgi nejétől a legerősebb összekötő kapcsot: a családot.

□ S ez önkénytelenül, először beszél a nővér szavával:

□ „Csak egy pár évig ne, majd aztán!"

□ E nehány szó az első szakadás benn a házasságban. A nő szemei velük rögtön felnyilnak. Megérti az öreg nővér szavát, rágondol az anyjára:

□ „Mulass majd ha asszony leszel!"

□ S az asszony most mulatni akar. Megunta az egyedüllétet.

□ De a jó férj, rossz cimbora: takarékos, túlon okos, ostobáskodásokra alig kapható. Mennyivel különb nálánál a jó öreg nővér!

□ A nővér a fiataloknál állandó vendég lesz.

□ Csak most veszi észre az asszony, hogy a férj feleslegesen rigorózus kötelességeinek teljesítésében, hogy rideg tudálékos, sokat hagyja őt egyedül. A nővér is azt mondja:

□ „Elhanyagol."

□ Gondolatból bánat, bánatból panasz, panaszból szemrehányás, ebből egyenetlenség lesz.

□ Nemsokára boldogtalanul, sírva borúl az asszony férje szemeláttára az édes anya vigasztaló, egyedül őszintén szerető keblére. A nővér pedig mellettük áll és sír.

— — — — — — — — — — — —

□ Három év múlva a második gyermeknél fülébe súgta a nővér az asszonynak:

□ „Ez az ember téged egészen elhasznál, tönkretesz."

□ Az asszony e megjegyzést nagyon találónak, jogosnak találta. Meg is említi saját gondolataként alkalomadtán a férjnek.

□ Ez csak azt feleli rá:

□ „Verje meg az Isten azt az éket, amelyik közibénk furódott."

□ . . . Ez átok következményeit pedig az ártatlan gyermekek sinylik meg, akik apátlanul kénytelenek síratni egy feltúrt házasélet boldogtalanul gyászos következményeit.

GYÖRY JENŐ.

Lélekarcképem.

A boldogságom tiszavirág-élet,
A könyezésem fájó zivatar.
Az álmodásom bimbók fakadása,
Az ébredésem rózsa-ravatal.

Az ölelésem csupa lendülő vágy,
És szomjatoltók lázas csókjaim.
Galambturbékolás meleg szerelmem . . .
— De utálatom haragos Kain.

És az életem lelankadó virág,
Amelyen folyton fonnyad a szirom.
— S színehagyottan, illatavesztetten
Mit ér a juliusi liliom?

Ifj. Remetey Dezső.

AZ ÉN VÉTKEM?

□ Mint egészen fiatal ember, egy kis vidéki városban tett látogatásom alkalmával, társaságban megismerkedtem egy uri leánnyal, aki izlése, kedvessége s nem utolsó sorban szépsége folytán érdekesebbnek tünt abban a kissé ósdi, hátramaradott milieu-ben, mint a többi. S mivel tovább kellett ott maradnom abban a kis városban, mint a hogy eredetileg terveztem, talán önkénytelenül is elkezdtem udvarolni Emmynek, a házigazdám bájos leányának.

□ Közeledésemet az egész család nagy rokonszenvvel fogadta, habár korom — tizenkilenc éves voltam — eleve is kizárt mindenféle komolyanvehető kombinációt, de elvégre, ez senki előtt sem volt titok s voltak nálamnál hivatottabbak, akik idejekorán észrevehették volna, hogy ebből esetleg baj is származhatnék.

□ Volt ott ugyan egy nem a családhoz tartozó másik flatalember is, valami Gergely Géza nevű vármegyei aljegyző is, aki láthatólag csak a szép Emmy kedvéért járt a házhoz s aki talán kevésbé volt kedves irántam, mint a többiek, — de én ezzel nem törődtem s őszintén szólva nem is gondoltam rá, hogy Gergelynek komolyabb szándékai lehettek, mint jómagamnak.

□ Mert énnekem bizony semmiféle szándékaim nem voltak. Tréfáltam, bolondoztam, néha-néha egy szép szót súgtam annak a kisleánynak a fülébe, módfölött örültem, ha elpirult s az egyetlen érzés, amelyről beszámolhattam magamnak — ha ugyan egyáltalában szóbabocsátkoztam saját énem-mel — az volt, hogy a kiváltságos helyzetem jól esett férfihiúságomnak.

□ Mikor aztán lejárt ottani tartózkodásom ideje s bekövetkezett a búcsú pillanata, Gergely Géza kivételével, mindenki meg volt hatva. Magam is az voltam. Mert már akkoriban sem szerettem búcsúzni. S így megtörtént velem, hogy elútazásom előestéjén Emmyvel kint jártunk a kertben s egy rózsabokor előtt egyszerre csak egymás nyakába borúltunk s megcsókoltuk egymást. Az akkor olyan természetes valami volt, hogy egyikünk sem csodálkozott rajta. Megigértem, hogy amikor csak lehet, ismét eljövök s hogy addig is néha-néha írunk egymásnak levelezőlapokat.

□ Visszakerülve Pestre, még egy ideig gondoltam Emmyre, feltettem magamban, hogy legközelebb meglátogatom, meg is írtam neki egy levelezőlapon, hogy szerencsésen megérkeztem, — aztán pedig magával sodort a nagyvárosi élet áradata s nem tartott soká, máris megfeledkeztem Emmyről, az igéretemről, a rózsabokorról . . .

□ Kaptam még vagy három levelezőlapot a fiatal leánytól, akartam is válaszolni, de nem tettem. Az egyik lapon még állt néhány kedves sor, a másik csak egy szép szál rózsát ábrázolt s az állt rajta, hogy: Szivélyes üdvözlettel !, a harmadikon még az sem volt, hanem csak néhány — nefelejts . . . Megértettem, de nem akartam megérteni.

□ Aztán nem jött több levelezőlap s jóideig semmitsem hallottam Emmyről. Elmult jó félesztendő, mikor egyszer, hazaérkezve, ismeretlen irásu levelet találtam az iróasztalomon. Felbontottam. Emmy anyja irt nekem. Néhány szóval tudatta, hogy a leánya nagybeteg s hogy orvosi tanácsra azonnal Davosba kell vinni. Mivel Emmynek csak az az egyetlen vágya, hogy elutazása előtt engem viszontláthasson, szép volna tőlem, ha ezt a kivánságát teljesíteném.

□ Az első pillanatban természetesnek találtam, hogy a legközelebbi vonattal oda fogok utazni, de aztán eszembe jutott, hogy másnap érdekesnek igérkező találkám van, amelyet nem odázhattam volna el anélkül, hogy esetleg egészen le ne kellett volna róla mondanom. Még haboztam kissé, aztán elmentem a postahivatalra s táviratot adtam fel, amelyben „halaszthatatlan családi ügyek miatt sajnálatomra éppen most“ nem jöhettem.

□ Voltak kis lelkifurdalásaim, az igaz, de talán inkább csak azért, mert abból a bizonyos érdekes találkából nem lett semmi, amennyiben — találkához két lényre lévén szükség — a partnerem felültetett. De ez másokkal is megesik s nem a világ. Különösen, ha az ember tizenkilenc éves.

□ Elfelejtettem a bosszuságomat, de elfelejtettem azt is, hogy messze, messze tőlem, Davosban van egy leány, aki bizonyára nem ültetett volna fel s aki talán most is — nem éppen rokonszenves viselkedésemnek dacára — szeretettel gondolt rám.

□ Ismét elmult néhány hónap s tavasz volt. Zöldült, virult minden, lágy szellők édes álmokba ringatták az egész emberiséget s uj remények ébredeztek még azokban is, akik már mindenről lemondtak. És mégis voltak, akik a rügyező fák, a nyiló rózsák dacára

sem reménykedtek többé. Akár csak ősz lett volna, vagy fehér tél . . .

□ Én akkoriban egy kis kiruccanásra készültem Olaszországba. Már mindenem be volt csomagolva s a vasuti jegy már a zsebemben volt. Ugy volt, hogy másnap reggel utazom. S amint le akartam feküdni, az éjjeli szekrényemen feketeszélü levélboritékot pillantottam meg. Kellemetlenül érintve, már azért is, mert nem tudtam hamarjában elképzelni, hogy mikor tehették oda azt a gyászos üzenetet, amely éppen elutazásom előtt nem a legjobb omennek tünt: kissé idegesen lerántottam a borítékot s elolvastam a gyászjelentést, amelyet benne találtam.

□ Amint csak rápillantottam a lapra, mintha késszurást éreztem volna a szivem táján. Leültem az ágyam szélére, aztán ismét belenéztem a gyászjelentésbe. Nem tévedtem. Sem nem hallucináltam. Emmy meghalt, Davosban, rövid szenvedés után, hült tetemét pedig hazaszállítják s ekkor meg ekkor lesz a temetés. Azaz, másnap délután.

□ Amilyen könnyelmüen fogtam fel eddig a dolgot, annyira megrendített ennek a fiatal, szépreményü teremtésnek a váratlan tragikus halála. Olaszországi utamat elhalasztottam s az első vonattal elutaztam Emmy temetésére.

□ Épen jókor érkeztem a temetőbe. A kis kápolnában ott állt a koporsó, meg-megrakva koszorúkkal, a család pedig kint állt a szabadban, verőfényes napvilágban. Amely reményeket kelt az emberek szivében. De nem mindenkiében . . .

□ Elsőnek Emmy anyja pillantott meg. Kivált a csoportból, felém jött s megölelt.

□ „Az utolsó szava a maga neve volt, — mondta zokogva."

□ S ebben a pillanatban a tekintetem egy férfiúra esett, aki a kápolna kapujában állott. Mozdulatlanul, mereven befelé nézett a koporsóra. Gergely Géza volt.

□ Az egyházi szertartás s a református lelkésznek megrázó beszéde után kivitték a koporsót a sírhelyhez, aztán leeresztették az örök sötétségbe s az emberek földet dobtak utánna. Azt hiszem, én is.

□ Aztán kivonultunk a temetőből, verőfényes napvilágban, s illatot lehelt minden bokor és virág.

□ S amikor már elbucsuztunk egymástól, azt kérdezte valaki:

□ „Hol van Gergely?"

□ Ezt én csak félfüllel hallottam, mert siettem a vonatomhoz. Éppen berobogott az állomásba s este ismét Pesten voltam, másnap pedig Olaszországba indultam.

□ Mikor aztán hat hét mulva hazatértem, férfitársaságban, amelyben szóbakerült a szegény kis Emmy tragikus sorsa, elmondták, hogy a vőlegénye, Gergely Géza még a temetés napján a sirján agyonlőtte magát.

□ Tehát a vőlegénye volt!

□ Egyike azoknak a mindennapi regényeknek volt ez is, amelyekről alig veszünk tudomást, ha nem érintenek közvetlenül. De néha még akkor sem törik meg rajta szivünk, ha nekünk is jutott bennök szerepünk . . .

DRASCHE-LÁZÁR ALFRÉD.

Szalay Pál rajza

Az édes anyámnak.

Még éjjelenként megreszket a lelkem
Még hiszek törpe — ugráló manókban
Kik elvisznek majd, hogyha rossz leszek.

Még megrémít, ha éjjel üt az óra:
A törpe herceg akkor ül a lóra,
Bezörget majd és elvisz engemet.

Anyuska édes bölcsődalát hallom,
Szeretek pöttön bánatokba esni
És szeretek az éjszakába lesni.

Borsózó vizről nokturnókat írni:
— Mert töröm magam kis énekek miatt —
A Rába mellett élt egy csöndes asszony.

— — — — — — — — — — — —

Anyám még él a fiad!

Boros Ferenc.

IRODALOM ÉS ZENE.

SHAW A DRÁMAIRÁSRÓL.

□ Bernard Shaw kinek hedonista éthikáját a magyar szinházlátogató-közönség „Orvosok“ (The doctors dilemma) cimü darabjából ismerte meg, nemrégiben bebizonyitotta, hogy esztétikai nézetei az utilitárizmusból eredők.

□ Egyik előkelő német folyóiratban cikksorozat jelent meg tollából: „Hogyan kell darabot irni“ cimen s e munkában, mely duzzad ismeretes szatirájától, a kiváló drámairó azt igyekszik bizonyitani, hogy a darabirás is ép oly mesterség, mint akarmelyik a ma ismertek s elsajátithatók közül.

□ Kétség kivül Shawnak ez a kijelentése meglepetés számba menne, vagy legalább is arra engedne következtetni, hogy egy önmagával meghasonlott zseni igyekszik összerombolni mindent, amit egy küzdelmekkel teli viszontagságos életen át megépitett — ha nem Shaw mondotta volna. Nála azonban hozzá vagyunk szokva hasonló skeptikus kijelentésekhez, melyeket megfontolással itélve nem tarthatunk másnak, mint egy saját értékét ismerő talentum negativ illetve indirekt dicsekvésének. Fél vállról veti oda a közönségnek, hogy a drámairáshoz nem kell valami kiváló talentum, csak egy drámai szituáció ötlet, melyet rendkivülinek tartunk. Most már csak halásszon ki magának mindenki egy rendkivül idrámai szituációt s azonnal kész a dráma. Ezt az utóbbit nem mondja ugyan, de én a cikk elolvasása után a fölényesen mosolygó Shawot látom, aki mint egy diadalmas bikaviador a közönség elé lép s a legyürt toron tartva lábát hetykén odakiáltja a bámészkodóknak: „Mit bámultok, hisz nem is olyan nehéz. Próbáljátok csak meg utánam csinálni!“

□ Ez a kijelentése pedig vonatkozik a tárgy, illetve — hogy irodalmi kifejezéssel éljünk — a motivum keresésre.

□ Ragyogó ötletességgel mondja s ellentmondást nem türő határozottsággal, de mindamellett sem tud többet mondani mint Goethe vagy Schiller vagy a filczófusok százai, kik már kriticizmus megalapitása előtt jóval s utánna mind azt hangoztatták, hogy semmi uj nincs az ég alatt.

□ De halljuk a szerzőt magát: — Először is — mondja Shaw — meg kell fogni egy drámai szituáció ötletét. Ha az ember rendkivül eredetinek (értsd: fura, különös) tartja az ötletet, pedig Methuzsálem idejéből való, annál jobb; egészen nyugodtan bele lehet kezdeni például abba a témába, hogy van egy ártatlan ember, akire egy bűn látszata nehezedik. Ha az illető ártatlan ember nő, akkor házasságtöréssel kell vádolni. Ha katonáról van szó, akkor azzal kell vádolni, hogy terveket adott el az ellenségnek, pedig a valóságban úgy áll a dolog, hogy a katona egy elragadó kémnő varázsának esett áldozatul, aki ellopta tőle a terveket. Ha az előbbinél beleveszünk még egy két hatásos jelenetet, például a búcsút a beteg gyermektől, akkor a darab sikere majdnem egészen bizonyos, ha a költő csak egy kevéssé ügyes is.

□ Az első pillantásra megállapithatjuk ebből a szemelvényből is, hogy a munka a mesterhez méltó ravaszsággal van összeállítva. Tökéletes szofista ügyességével a ciklus első részében kézzel foghatónak látszó bizonyitékokkal igazolja, hogy a tárgymegválasztáshoz, illetve a helyzet megalapozásához nincs szükség művészi látásra. Ezt feltételezhetjük, illetve azt mondhatjuk: Egy vak tyuk is találhat szemet, de ez még nem bizonyit semmit Shaw mellett, mert kétségtelen, hogy a tárgy megválasztásánál a tudatosság ép oly nagy szerepet játszik mint a kiépitésnél. Példa rá Maeterlinck, aki a Heyse által elejtett motivumot brilliánsan használta fel.

□ Esztétikai szempontból a motivumkeresés másodrendü kérdés, az elsőrendü a kiépités. Ennek módozatairól pedig vajmi keveset árul el a mester, holott nyilvánvaló, hogy az irodalmi értéket ez adja meg.

□ Tehát másodrendü kérdés előtérbetolásával igyekszik láthatatlanná tenni az elsőrendü fontosságát. Természetesen az csak részben sikerül még neki is, úgy hogy elmélkedése végén kénytelen beismerni,

hogy még egy kis költői ügyesség is kell ahhoz, hogy az ő recipéje szerint megirt dráma sikert érjen el. Sajnos precizebben nem magyarázza meg ennek az utóbbi kijelentésnek horderejét, pedig itt ép ez lenne fontos. Mert kétségtelen, hogy akár tehetségnek, akár művészetnek, vagy költői ügyességnek is nevezzük ezt az irói sajátságot, ez az, amit elsajátitani nem lehet, ez az, amivel születni kell.

□ A vigjátékról hasonlóképen nyilatkozik a következőket mondva:

□ A vigjáték már nehezebb, mint a dráma, mert a vigjátékhoz mégis némi humor és elevenség kell, de az eljárás lényegileg ugyanaz. Ki kell találni először is a félreértést. Ha az ember a félreértéssel elkészült, akkor a kulmináció főpontját az utolsóelőtti felvonás végére kell helyezni. Az első felvonást a jellemek beállításából és a szükséges elmondásából kell megcsinálni. A cselekményt szolgák, végrehajtók és más mellékalakok mondják el; ezek mind alsóbbrendü emberek legyenek, a főszereplők viszont legyenek mind hercegek, főurak, milliomosok. Az utolsó felvonás természetesen abból áll, hogy az ember a félreértést megmagyarázza.

□ Mint látjuk, itt is a jellemfestést, mely tulajdonképen alapvezető tényező, másodrangu kérdéssé sülyeszti, holott nyilvánvaló: épen az adja meg az irodalmi értéket. Hivatkozik Scribre és Sardoura, kik ugyancsak sablónosan csinálták munkáikat s ötletességükkel emelkedtek csak ki a tucatirók közül. (De az ötletesség itt minden bizonnyal nem a szituáció megalapozására vonatkozik.) Azt természetesen ismét elfelejti megjegyezni, hogy jóformán mindkét iró korának az izlését s nem az irodalmi szempontokat tartotta szem előtt. Ismerve Shawt fel kell tételeznünk, hogy ezt sem véletlenségből, hanem tendenciozusan teszi. Nagyon is jól tudja ő, hogy az az iró, aki kora szellemi, illetve esztétikai fejlettségének nem áll felette, gyorsabban visszamerül a feledés homályába mint ahogy előtörtetett az ismeretlenség homályából.

□ Végül eszmefuttatását a következőkben resummálja:

□ „Már most azt kell kérnem, — mondja — hogy félre ne értsenek. Ez a processzus nem olyan gépies, hogy a talentum alkalmazására semmi alkalmat ne adna. Épen ellenkezőleg: annyira gépies, hogy kiváló talentum nélkül ennek a processzusnak kivitelével senki sem tehet szert nagyobb hirre, ha meg is élhetne vagy meg is él belőle."

□ Mi nem értjük félre Shawt, azonnal észre vesszük, hogy peradox ez a kijelentés. De hissz erre el is lehettünk készülve, mert máskülönben kénytelen lenne egy mondatban megcáfolni mindazt, amit egy egész cikluson keresztül állított. Mindent összevetve Shaw cikksorozata nem más, mint egy zseniális iró nyaktörő eszmefuttatása, mely csupa szellem, csupa ragyogás s mely levetkőztetve még sem egyéb, mint egy dicsőséggel jóllakott ember ingerkedése az éhezőkkel.

SKITA ERVIN.

□ □ □

□ THOMÉE JÓZSEF: Álmok országútján. Versek. Koroda Pál előszavával.

□ Bevallom és minden szégyenkezés nélkül vallom be, hogy nagyon homályos ismereteim vannak Koroda Pálról. Annyira homályosak, hogyha valaki azt mondaná, hogy ő volt az, aki 1756-ban kiadója volt az első magyar Auróránák s abba distichonos epigrammákat irt, semmiképen sem mernék egész bizonyossággal ellentmondani. Ugyanilyen kényelmetlen bizonytalanságban volnék azzal szemben is, aki azt állítaná, hogy Koroda Pál volt, aki mármarosi népdalokat gyűjtött s azokat közölte a Hölgyfutárban. Ha mégis megerőltetem a fantáziámat és a memóriámat, akkor úgy rémlik, hogy egy tiszteletreméltó nőismerősöm zöldbársonyba kötött emlékkönyvében olvastam egy strófát, mely alá Koroda Pál neve volt írva. A strófára sem emlékszem azonban tisztán, de az megintcsak kisért a süldő diákkori emlékeimben, hogy ennek a strófának a révén, vagy ennek ellenére is, Koroda Pál költő bejáratos volt a Pilvax-kávéházba s ha jól emlékszem, beválasztották az országos közmunka-tanácsba. Mondom és bevallom, irodalmi ismereteim itt megdöbbentően homályosak.

□ Érthető és menthető ezekután a meglepetésem, mikor ezt a nevet, melyet a magyar irodalmi temető soha ki nem virágzó fejfái között tudtam, újra megpillantottam egy könyv címtábláján. Olyan könyv címtábláján, melynek kiadási évszáma nem 1833, hanem 1911. Gonosz és megtévesztő játéknak tartottam a dolgot. Nem is lehet, hiszen úgy emlékeztem, hogy Szana Tamás mondott fölötte emlékbeszédet az akadémia kistermében. És mégis, mégis itt olvasom, hogy Koroda Pál előszót ír egy verseskönyvhöz. És itt a pillanat, hogy egyelőre itt hagyjam Koroda Pált és a versek szerzője felé forduljak.

□ Thomée József neve nem régen került forgalomba. Nevének forgalomba hozatalában segítségére, de talán akadályára is volt szinte félelmetes termékenysége, amely épenséggel nem állott, de nem is állhatott arányban a tehetségével. Néhány szerencsés percében alkotott versét azonban ismerik a Kultura olvasói is. Ezek a szerencsés percek azok, amelyek arra kötelezték bennünket, hogy kissé hosszasabban időzzünk Thomée József verseinél, mert ezek a versek a mutatói annak, hogy Thomée József igenis törekszik arra, Koroda Pálnak ellenére is törekszik arra, hogy „újat" alkosson, mert a régit újra megirni még akkor sem költészet, ha Koroda Pálnak kedvére van is. S nem jól teszi Thomée József, ha „további működésében" Koroda Pállal irányíttatja magát. Vagy egyáltalában irányíttatja magát. Polgári foglalkozásában ezt megteheti s ha jól sejtjük, itt van valahol az oka annak, hogy „előszót kért" Koroda Páltól,

aki aztán ilyen mondattal ereszkedik le „ifjú barátjához“: „Figyelem már azért is, mióta a lapok hasábjain először tünt fel idegen hangzású neve . . .“ Ehez a mondathoz nem kell kommentár, aminthogy fölösleges volt a Koroda Pál kommentárja is az egész verseskönyvhöz.

□ Azaz hogy. Enélkül az előszó nélkül, azt gondoljuk kimaradt volna ennek a könyvnek 100 verséből 50, vagy 60, vagy 70 és emelkedett volna az értéke. Kimaradtak volna épen azok a versek, amelyek Koroda Pál szerint „széles körben fognak visszacsengeni.“ Mert üresek, mert semmitmondók s még a Koroda Pál korabeli verstermés átlagának is alatta állanak. S mert nem egyebek fiatal, nagyon fiatal kisérleteknél, amilyeneket hiszen minden poéta megírt valamikor, de óva óvta azokat a napvilág elől. Ilyen tömegben azonban, mint itt jelentkeznek, mint az övig érő burjánban, úgy elvész az a néhány értékes és még inkább értéket sejtető igaz vers-hajtás, mely a könyvben mégis meghúzódik. Ha olyan verseket olvas az ember, mint a Dalolj! . . . című, amely Koroda Pál komikus apotheózisa, vagy az érsekújvári kath. kör prológusa, akkor könnyen hajlandó azt gondolni, hogy a poéta Koroda Pál előszavához írt 100 verset. Ez pedig még olyan termékeny poétától is rettenetes pazarlás, mint amilyennek Thomée Józsefet ismerjük.

□ Szerettük volna, ha az „Álmok országútján“ című kötetben Thomée Józsefet fedezhettük volna fel, Thoméet, a néhány verse révén nekünk is rokonszenves poétát, — nem pedig Koroda Pált, akiről most, hogy a nevét ennyiszer le kellett írnunk, még egy adat jut az eszünkbe. Kortársa és barátja volt Reviczky Gyulának. Ezzel azonban Reviczky Gyula sohasem dicsekedett.

GYÓNI GÉZA.

□ Turáni dalok. Irta: Zempléni Árpád.

□ Középiskoláink irodalmi nevelése rettenetesen hiányos. Nincsen is csak egyetlen valamirevalóan becses irodalomtörténeti kézikönyvünk sem. Tehát a tanításnak mindjárt az alapja elhanyagolt. És bizony, alig van eset, hogy a rossz könyvek hibáit a tanár előadása helyreüsse.

□ Ezúttal csak a XIX. század második feléről és a XX. század elejéről szóló utolsó szakaszok elnagyolt és szük lélekzetű megjegyzéseit érintem.

□ Arany Jánoson, Tompán, Katona Imrén, Madáchon, Szigligetin, a három bárón: Eötvösön, Keményen és Jósikán, Csiky Gergelyen és Jókain kivül nincs irónk, akinek ismertetésére egy „oldal“-nál többet szenteltek volna.

□ Reviczky, Vajda János, Gyulai, Szász Károly, Mikszáth, Komjáthy, — Baksay, Rákosi Viktor, Gárdonyi, Ambrus, Hercegh Ferenc, Szabolcska, Endrődi Sándor, Zempléni Árpád és még sokan: martirjai az iskola-könyveknek. Bosszantó nem törödömséggel majdnem hogy elhallgatják őket. Egy oldalon tizet, sőt húsz nevet letárgyalnak. Alighogy a nevüket megemlítik.

□ Nagyon sok a gyógyítandó betegsége a mi irodalomtörténeti kézikönyveinknek. Olyan sok, hogy csak a „Poétiká“-nknak van több. — Az érettségitettek ebbeli tudása azért szégyenletesen szürke. Ezért nem tudják még azt sem, hogy pl. Komjáthy ki volt. És ezért tudnak pl. Zempléni Árpádról is mindössze csak annyit, hogy — poéta.

□ Ezeket a sajnálatos dolgokat el kellett mondanom mielőtt Zempléni Árpád Turáni dalairól szólnék.

□ A Turáni dalok mondai és történelmi hősénekek. A velünk rokon népek megőrzött ősmondái, legizesebb, legsajátosabb, legérdekesebb ősmondái — verses feldolgozásban. A finn, vogul-osztyák, török-tatár, babiloni, magyar és japán történelem és monda-körből.

□ Az ősi szittya-mithoszok világának levegője árad a kötetből. Pogányos, ódon mondák isten-emberei elevenednek fel. A mongolok Jupitere: Numi Tárom, a hadisten: Kant Torem, Vőlund napisten, a világteremtő Jelempi, stb. — Az ezekről szóló őskori hítregéket az ókori történelmi mondák követik: Nabukudrusz-úrról, Attiláról; majd a színmagyar tárgyúak: a szentgalleni kalandról, Lavottáról, gr. Teleki Blankáról, Hunyadiról, Bemről.

□ Az a végtelen nagy szeretet, mellyel Zempléni Árpád a mongol féle népek mondáiból és történetéből vett tárgyait kezeli, az a széleskörű tájékozottság, az a hatalmasan erős magyarság és az az elsőrendű költői erő, mellyel feldolgozta értékes érzékkel összehalmozott anyagát, — a Turáni dalokat szenzációs és maradandó becsű kötetté avatták. Zemplénit pedig legkitünőbb klaszszikusaink sorába emelték.

□ A kötetben különben több Kisfaludy-Társasági pályadíjat nyert vers van. A Kalapács, Bosszú; pompás a szibériai tatárballada is, az Anya-átok.

□ A „Táltos“ c.-ben gyönyörű sorok vannak:

Két első lába két szárny az éjfekete lónak.
Azzal evez magasba, mint viz ellen a csónak.

□ S ha Zempléni Árpád megtudja majd szivlelni a saját sorai közül csak legalább ezt az egyet is:

„Árpád csatái énekesre várnak!“

akkor nagy-nagy bizalommal várhatunk Honfoglalásunk époszára. Mert élő iróink közül e pazar szép tárgy feldolgozására a leghatározottabban elsőhelyen Zempléni irói vénáját érdemesíthetjük.

□ A szerelmesen enyelgő hangú „Didó“ verses-regény szerzője, tiz év multával egyik legkitünőbb elbeszélő poétánk lett. Eszembe jut Petőfi! Vajjon hova fejlődhetett volna epikus költői ere?

□ A plasztikus fabeégetés. Irta: Ésső Erzsébet. (Rákosi Jenő B. H. Ujság vállalat kiadása.)

□ Malonyay Dezső értékelő előszava is és a Nemzeti Szalon legutólsó kiállítása is egyaránt biztattak, hogy végigolvasgassam az Ésső Erzsébet könyvét.

□ Háziiparművészetünk eme nemes ágát még vajmi kevesen pártolják és akik kedvelik is, nem sokat törődnek azzal, hogy ne csupán házi-ipart, de háziiparművészetet csináljanak. — Erre ad értékes útmutatást az Ésső Erzsébet ügyesen megirt könyve. És épen ezért úgyszólván egyetlen magyar háziasszony könyves-polcáról sem szabadna hiányoznia. Mert ebben nemcsak az égető-tű kezeléséhez kap útbaigazítást, hanem a munkák lényegének művészies itésére is.

□ Fölvilágosit ez a kötet, hogy mennyi egyéni stilust, mennyi szépséget plántálhatunk be lakásunkba igyekezettel és izléssel. S alig kerül anyagiba.

□ Erre különben fényes példa a mi pór-népünk, mely — bár öntudatlan művészieséggel, — csudaszép lakásberendezéseket csinál.

□ És sokkal jobban tennék a magyar háziasszonyok és leányaik, ha holmi silány képeslapokról másolt festéseik helyett inkább ezzel a lakást-emelő háziipar-művészettel foglalkoznának. Eredményesebb, tartalmasabb, hasznosabb és becsülendőbb munkát végeznének.

□ A kötetben több érdemes illusztráció van az Ésső Erzsébet művei közül, melyek egytől-egyig értékelendő hozzáértéssel készültek s melyekben a Nemzeti Szalon kiállításán sokan gyönyörködtünk.

IFJ. REMETEY DEZSŐ.

□ SZUCHY EMIL: „A Sóhajok Hidján". Novellák. Budapest, 1911.

□ Ennek a novellásкötetnek a szerzője rapszodikus lélek, ki a hirtelen elrobbanó rakétákat, sötét szineket és éles konturokat szereti.

□ Szuchy Emil olyan szerepet tölt be, mint elhagyatott várromok titokzatos vezetője. Halknak és mogorvának látszik, mint aki örökösen lelki problémákon töpreng. Maga köré gyüjti azokat, akik rá bizzák magukat, a sötét környezetben fölgyujt egy vörösen lobbanó fáklyát és halkan mondja: Utánam!

□ A völgy óriási tölgyeit elönti biborával a vörös fáklya, misztikus alakok riadnak föl az erdőn, ropog lábaik nyomán a száraz avar, amint csörtetve menekülnek a vakitó tüz elől.

□ És megindul fölfelé a sziklás, meredek úton, égő fáklyájával bevilágit egy-egy komornyilásu barlangba, hol ijedt denevérek kezdenek kisérteties sipitozásba. Aztán fölér az elhagyatott vár kapujához, kisérői alig merik követni, de ő bátran halad előre. Lapulva besuhan rég elhagyott szobákba, fáklyájával bevilágítja az ódon aranykeretes képeket, kinyitja a faragott, nehéz ajtaju szekrényeket, ráüt merészen nyitva felejtett zongorák elsárgult billentyüire, melyekből szomoruan hangzó menüettek panaszos, siró hangja csendül ki. S a százados békéjükből felriasztott szobák haragosan zúgnak föl, titokzatos karok emelkednek ki a csillogó keretekből, hogy a csendháborítót lesújtsák s ő megriadtan fut ki a fölzendült szobákból, rohan végig az elhagyatott folyosókon, vörös fáklyája messze messze fölragyog, majd el-eltünik a romok között. Aztán hirtelen megjelenik a kijárónál, arca kisértetiesen halaványy, szemei rémülten tündökölnek. Mögötte pedig harsog a kastély és döngnek a bedurranó kapuk.

□ Minden novellája ilyen rapszódikus. Egy-egy fölvillanó képben mutatja be történeteit, aztán kioltja a fáklyáját és vak sötétség támad nyomában, hogy a felizgatott fantázia annál élénkebben működjék utánna.

□ Nagy áldása ez egy fiatal irónak s Szuchy Emil ezen a téren minden esetre igen figyelemre méltó tehetség, akitől a modern szépirodalom sok értékes dolgot várhat.

□ Az izlésesen kiállított könyv Budapesten a Stefaneum kiadásában jelent meg.

□ A Cserebogár. Irta Kanizsay Ferenc. Budapest 1911. Singer és Wolfner kiadása.

□ A modern szépirodalom a humor terén figyelemre méltót eddig nem igen produkált. Ezen a téren mindössze Farkas Pál próbálkozott meg az „Egy önkéntes naplójá"-val, azonban ezt a torzképekben bemutatott önkéntes-életet nem lehet komoly irodalomszámba venni.

□ Általában, amit újabb szépirodalmunkban humornak szoktak nevezni, nem egyéb, mint a szavaknak üres, tartalom nélkül való játéka, ugynevezett sziporkázása, sokszor kiméletlen gúny és szatira, s a csattanó ötletek és zseniális pointek igen ritkán csillannak föl újabb iróink műveiben. Ma az irodalomban és társaságokban mindinkább elharapódzó ugynevezett szellemesség egy napon nem is emlithető Mikszáth vagy Gárdonyi egészséges magyar humorával. Azzal a humorral, mely a magyar lélek egyik legszebb sajátsága, mely megbecsülhetetlen tulajdonsága a kedélynek, mert a szenvedésekben megedzett emberszeretetből táplálkozik.

□ A magyar humoros szépirodalomnak újabban egy igen kedves és tehetséges művelője akadt Kanizsay Ferencben. Az igazi jókedvnek, egészséges magyar humornak könnyein át való nevetésnek igazi, istenáldottművelője ő, aki bizonyosan igen sokat szenvedet és szeretett, mig az emberszeretetnek erre a magaslatára eljutott.

□ Kanizsay Ferenc főleg az „Uj Idők"-ben és az „Élet"-ben hozta eddig nyilvánosságra humoros novelláit s csakhamar közkedveltekké lettek irodalmi körökben.

□ Kanizsay játszi könnyedséggel nevettet meg bennünket akkor is, mikor azt hisszük, hogy most igazán a lehető legkomolyabban beszél. Mókáiban kifogyhatatlan, de soha sem üres, minden egyes novellájának megvan a maga humoros gerince.

□ Kanizsayt leginkább az különbözteti meg mostani humoristáinktól, hogy ő nem egyszerü viccelő, karrikaturista, hanem mélyen érző kedély, melynek hatalmában áll megnevettetni az embert akkor, midőn már a torkunkat fojtogatja a sirás. Ebből látszik, hogy Kanizsaynak a szive mélyén örökös meghatottság él, mely egyik percben könnyet lop a szembe, másikban mosolyt az arcra. Az egyes novellákat nagyon nehéz osztályozni. A maga nemében mindegyik kitünő, mégis talán legszebb az egész kötetben a „Maradék nélkül osztható tizeneggyel" cimü, melyben a mosoly a bánattal oly szépen ölelkezik.

□ A könyvet figyelmébe ajánlom mindazoknak, akik egy melegszívü ember zseniális munkájában gyönyörködni akarnak.

HARSÁNYI LAJOS.

□ PETRIK ALBERT: Magyarország románkori építőművészetéből. Öt ívre terjedő munka mindössze s nem akar más lenni, mint aféle kis művészeti zsebtükör, melyben ki-ki megláthatja Magyarország románkori építőművészetének konturjait. De csakis a konturját s azt hiszem Petrik sem akart mást.

□ Érdekes a könyv annyiban, hogy új megvilágitásba helyezi építőművészetünk fejlődését. Ugyanis eddig általánosan elterjedt nézet volt, hogy románkori építőművészetünkre legnagyobb befolyást a szomszédos német birodalom gyakorolt. Evvel ellentétben Petrik azt állítja, hogy francia nyomokon fejlődött ki az egész magyar egyházépitészet. Igen érdekesen támogatja állitását avval, hogy Szent István alatt nagyobbára francia szerzetesek telepedtek le nálunk, akiknek szervezeti igazgatóságuk Franciaországban székelt. Ezek időnkint zsinatokat tartottak s igy a magyar testvérek is érintkezésbe léptek az anya-kolostorral. Már most misem természetesebb, minthogy a templomterveket ezektől kölcsönözték s az építőmesterek legnagyobb része is Frankföldről került ki.

□ Petrik ezen állitását ugyan meglehetne cáfolni, mert hisz tudjuk a történelemből, hogy István, de különösen Péter király alatt olasz szellők jártak Nagymagyarországon. A pompa szerető Mátyás király meg épen Olaszországból hozatta művészeit s nem egy magyar ifjú járta Bologna egyetemét. De ha más nem is — Szent Istvánnak a római pápával való szoros barátsága — az én föltevésem mellett döntene.

□ Mondom: sokat lehetne erről a dologról vitatkozni pro és contra, egyet azonban minden körülmények között el kell ismernünk, hogy Petrik nagy szeretettel és tudással ölelte fel tárgyát és lelkiismeretes munkát végzett még akkor is, ha talán egyben-másban tévedett.

H. S.

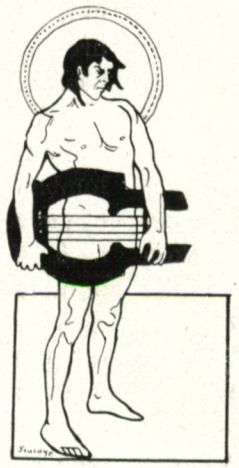

Szalay Pál rajza

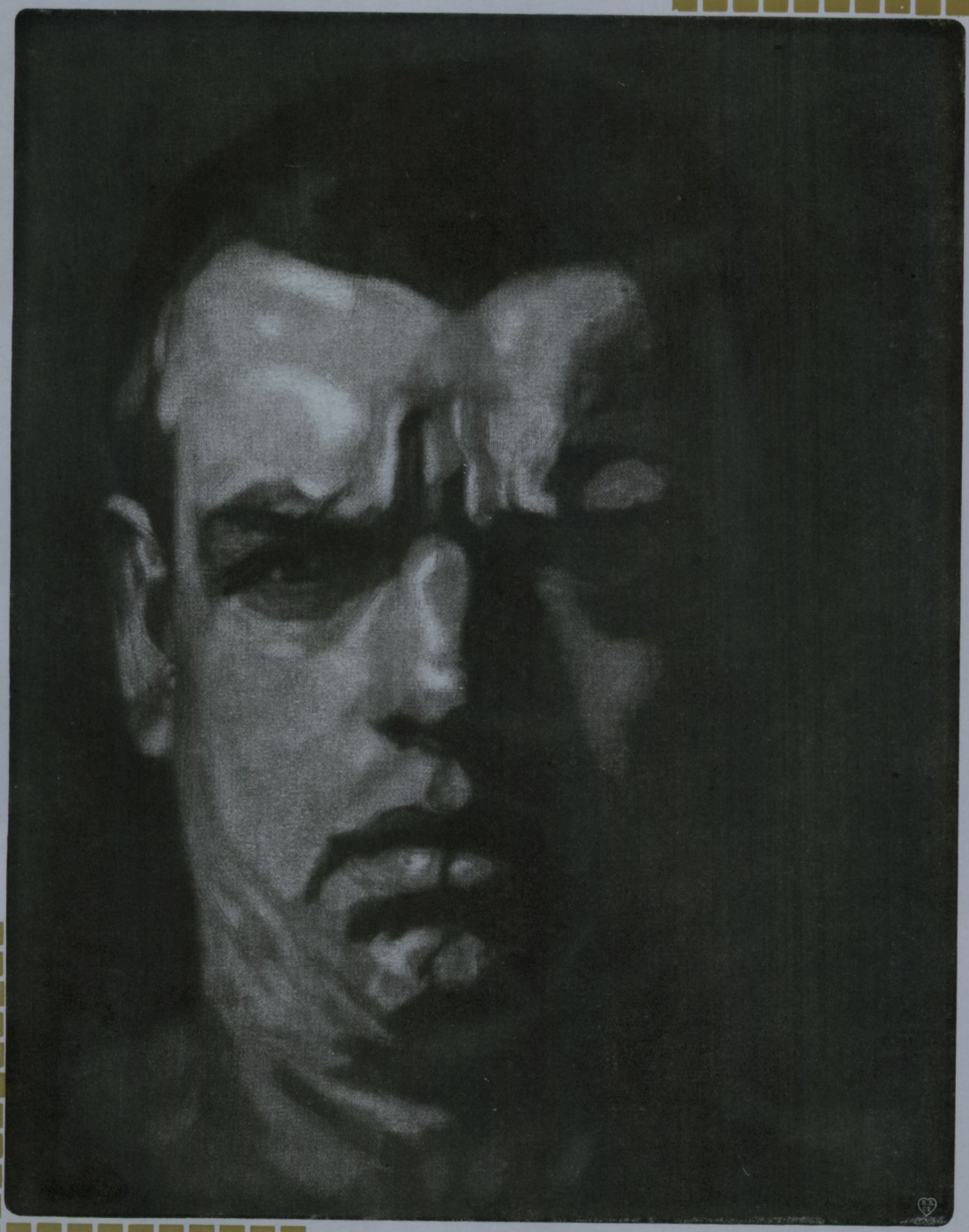

FEHR TANÁR RÉZKARCA UTÁN

ERŐ

Autotypia „Griosit“ c. műpapiron J. W. Zanders papirgyárából, Berg.-Gladbach

RÖTTIG GUSZTÁV
ÉS FIA
SOPRON

MŰVÉSZET.

MŰVÉSZETI KRÓNIKA.

Budapest, 1911. julius.

□ Izzó nyári nap főzi az aszfaltot. Olyan ez a tündérszép Budapest, mint valami hatalmas katlan, melybe kegyetlen végzetkezek dobták Kelet és Nyugat művészetét. Forr, bugybérokol itt minden.

□ Csillagos este volt. A sötétkék égboltozaton, mint valami fantasztikus acélmetszet domborodott az Országháza. A kártya-paloták vonalait beszédes foltokká mázolta a homály s a Dunatükrében lámpafény futkozott. Messziről elhagyottan nyujtózkodott a Lánchid.

□ Bodor Aladár — ez a magyar poéták csavargója — Egyptomba készült. Valahányszor itt hágy bennünket, az éjszakai Budapesttől bucsuzik legtovább. Lassan mentünk a budai Dunaparton. Csak ritkán szóltunk, de mikor a Lánchidhoz értünk, akaratlanul ökölbe szorult mindkettőnk keze.

□ „Makkos Vendel a pápai rablógyilkos őseiben több szépérzék volt, mint a mi városi tanácsunkban. Azok megértették a Cuha völgyének beszédét. Elragadtatásukban észre sem vették, mikor az őrizetükre bizott fogoly megszökött."

□ Mélyről szakadtak ezek a szavak. Bodor Aladár arca kipirult. Hatalmas alakja belenyúlt az éjszakába. Fanatikusan beszélt tovább.

□ „És épen most kellett ezt az otrombaságot elkövetni. Most, mikor Clark Ádámnak augusztus 15-én lesz a 100. születés napja."

□ Nem szóltam semmit. De magamban sajnáltam ezt az embert. Ezt az örök-vándorló poétát, akit ennyire dühbe tud hozni a mi nagy kulturátlanságunk.

□ Mi már — akik megszoktuk — csak elbusultan mormogunk rajta.

□ S a fáradt Duna-habból hirtelen egy arc tükröződött felém. Hideg, intelligens homlokú fej, messze jövőbe néző szemek. Barabás édeslágy tolla örökítette meg. Az első gőzhajón ülő Clark Ádámot.

□ De nekünk csak egy Széchenyink volt. Széchenyi hozta ezt az embert ködös Albionból, hogy a lomha magyar Dunát büszke íves hiddal nyergelje át. Ez volt a régi Pest első lépése a világvárosok felé. A Lánchiddal nyújtott kezet a polgári Pest a történelmi Budának, hogy együtt haladjanak a jövő felé.

□ És Clark Ádám a hideg számító mérnök valósította meg nagy Széchenyink legmelegebb gondolatát.

□ Messze idegenbe szállt a lánchid hire. Nemzeti létünkről beszélt ékesen s bebizonyította a világnak, hogy igenis van Magyarországon kultura. Hatvan évig bámulták a Lánchidat és Alagutat, mint Nyugat keletének legnagyobb csodáját.

□ És most jön a Főváros, hogy azt amit egy hatalmas genie alkotott — tönkre tegye.

□ Árván áll a hid. Burkolatát felszedik, láncait kicserélik, úttestét megnagyobbítják. Elrontják a legszebb hidunkat. Karcsuságát, művészi stylját tönkre teszik, csak azért, mert a városi tanácsba nem szórult annyi műizlés sem, mint Makkos Vendel őseibe.

□ Vajjon támad-e majd egy uj Széchenyi, aki uj Clark Ádámokkal áthidaltatja a magyar kultura posványait?

□ Csodálatos, hogy ezek dacára is épül és szépül Budapest. Az ősi, kiapadhatatlan faji energia lendül itt lázas munkába, mely a jövő Magyarországnak veti meg alapját.

□ Napokban dölt el a Népház pályázat sorsa. Úgy nevezett kulturpalotája van a franciáknak, németeknek és angoloknak is. Ha ezt akarják megvalósítani — nem szerencsés gondolat. De igen is szükség van egy hatalmas palotára, melyben az építész, szobrász, piktor és iparművész egyöntetű harmonikus összhangzásban dolgozva az a magyar nemzet karakterét és lelkületét tükrözze vissza.

□ A pályaművek legnagyobb része erre törekszik.

S ez örvendetes dolog, hogy építészeink átérzik ennek szükségességét.

□ Az első díjjal kitüntetett mű szerzői Menyhért és Rerrich. Ők úgy a térrel, mint az épület monumentálitásával számoltak, egyedül annak praktikus használhatóságáról felejtkeztek meg.

□ Szerencsésebb és gyakorlati kivihetőségben is jobban megoldható Lajta Bélának, második díjat kapott terve. Sok világosságot és sok levegőt igér. Érdekes és mindenképen művészi a hatalmas lapos tető megoldása, mely függő kertté alakítható át.

Istók János szobrászművésznek Nagyszebenben leleplezett Petőfi emléktáblája

□ A harmadik díjat Tornallyay Zoltán nyerte. Hibásnak tartom, hogy az egész épületet egy tömbben tervezte, mi által elnehézkesedik az és otrombává válik.

□ Megvették ezeken kivül: Hikisch és Orbán, Gaál Bertalan, Sebestyén, Hegedüs és Sterk, Wachtel, Pártos és Meller Dezső tervét.

□ Sok érdekes felfogást és komoly törekvést mutatnak még Szende Andor és Wannenmacher munkái.

□ A zsüri Lajta Bélának itélte a palota tervezését, mig a kivitelt Rerrichék kapták.

□ De amit egyik oldalon épít a Főváros, másik oldalon azonnal lerombolja: Üres tatárfejek ítélete függ Demokles kardja gyanánt a Margit sziget fölött. Agyon akarják építeni, elakarják rontani izléstelen túlzsufoltsággal Európa legszebb szigetét. Százados, dúskoronájú tölgyeket akar feláldozni a naiv felfogású közmunka-tanács a kocsikorzó hóbortjának. Első sorban mégis csak üdülő hely és fürdő a Margitsziget. Port szivhat Budapest közönsége mindenhol eleget, legalább ezt az egy helyet hagyják meg neki, ahol füst helyet levegőt is kap. Azokat a fákat kiirtani pedig, mik alatt még Árpádházi Margit járt, legenyhébb kifejezéssel élve: barbárság.

□ Amit lehet, mentsünk meg. Hisz vétkes könnyelműség úgyis elég szépséget pusztít itt. Szomorú példa erre a cseklészi kastély égése. Külföldön az ilyen nagy gyüjtemények, ha magántulajdonok is, valamennyire a köz tulajdonába mennek át. Ott a szépet mindenki élvezheti. Nálunk, még amink van is — elpocsékoljuk.

□ A képzőművészeti főiskolán gyászlobogó hirdeti, hogy Hegedüs László meghalt. Inkább tanár volt, mint művész, kitünő tanár, aki vasszorgalommal és kitartással töltötte be helyét. Azt a nehéz helyet, mit sorsa szabott ki neki a magyar kultúra napszámosai között. Nem tartozott a harcos, úttörő nagy talentumok közé, de becsületes, komoly munkát végezett, melyért csak hála illeti. Néhány képét a Szépművészeti Múzeum őrzi.

□ A piktúrában, kései nyár dacára élénk élet uralkodik. A berlini secessionisták képeiről beszél még most is egész Berlin. Érdekes és okulásra fölötte jó ezen a kiállításon átfutni. Sok élet, sok elevenség mindenütt. És sokat lát, aki látni tud. Hazai piktorok és szobrászok stylusát látjuk itt viszont.

□ Gerchard Marks „Löwe“ erősen bronzba érzett szobra megkapó. Nálunk Beszédes László érti csak meg ennyire az anyag fontosságát.

□ Max Liebermann „Der Barmherzige Samariter“ című képe Kernstock kezelésére emlékeztet. Georg Kolbe „Tanzende“ szobra fiatal lányaktot ábrázol. Erős realizmussal megmintázott alak, teli mozgással. Kurt Tuch „Pfingstfreude“ Aiglon beteges erotikáját juttatja eszünkbe. Perverz symbolumát három görhes női akttal fejezi ki. Ezek tagolják fel a kép terét lehetetlen pózban.

□ Annál művészibb Ernst Barlach: „Sorgende Frau“ című szobra, melynek minden porcikája talentumot árul el.

□ Ugyancsak Berlinben egy Rembrandt kép adott alkalmat Seydlitz professzornak, a hires képzőművészeti kritikusnak, minden izében mély értekezletének megírására. Ugyanis Rembrandt „Malom“ című képét egy amerikai gyűjtő megvette. Seydlitz beható tanulmányozás után, arra a felfedezésre jött, hogy úgy a kép stylusa, mint technikája a nagy mester de Gelder nevű tanítványára em-

lékeztetnek. Pro és contra cikkek feleltek Seydlitz nyilatkozatára. Bode múzeumi igazgató teljesen tisztázta a kép eredetiségét s ma már a hires kritikus tévedése nyilvánvaló. Mégis, akaratlanul az a kérdés merült fel bennünk: mikor érünk mi el az alapos német lelkiismeretességhez?

□ Mert fájdalom, nálunk minden a felületesség jegyében születik.

□ Majdnem 13 évig vajudott az Erzsébet szobor ügye. A tőke azóta milliókra növekedett, de a szobor még mai napig sem áll. Az intéző körök pedig nem okoltak a multon. Pályázatot hirdettek rogyásig és mindenik meddőnek bizonyult. Furcsa dolog is az a pályázat. Feltételekkel, méretekkel, helyekkel, anyagi nyüggel kötik meg a művészt. Azért olyan sajnálatra méltók Budapest szobrai.

□ Most végül összegyült egy impozáns tőke, amin hatalmas emléket állíthatnának a megboldogult Erzsébet királynénak. De kérdem: ésszerü-e az egész tőkét egy szoborba fektetni? Nem volna-e jobb, a felgyülemlett kamaton tiz vidéki városban tiz másik szobrot emelni?

□ Mert szomorú, de tény, hogy a Fővárosban, nem tehetség, hanem összeköttetés dönti el a pályázatot. Itt tehát csak két ember vehető számításba. Az egyik Strobl, a másik Zala. Strobl csipkés iparművészeti dolgaira semmi szükségünk nincs. Zala meg már úgyis eléggé elrontotta az Andrássy utat elefántlovaival. Kár volna hasonló kaliberü dolgokkal benépesiteni az Alagút tetejét.

□ Okuljunk hát a multon. Ha tiz város tiz külön szobrot kap, aközött a tiz között könnyebben akad egy jó, mint hogyha tisztán csak egy embert biznak meg. De még ezenkivül is kulturmunkát teljesitünk vele. Vidéki városainkat ugysem igen bántják a szépiránti hajlamok, legalább alkalmat adjunk rá. S ami pedig legfőbb, a milliók nem egy ember zsebébe csusznak, hanem többek közt oszolva meg, a művészek megélhetését és boldogulását is elősegitik.

□ Némileg azonban remélykedhetünk az Erzsébet-szoborban, mert a zsüriben külföldi művészek is vesznek részt.

□ Vigaszul szolgálhat — s ezt örömmel irom —, hogy nemcsak nálunk határoz a tanács bölcseket. Mert ime, a müveltség központjában frankföldön, Passyban esett meg az a szégyen, hogy Beethoven szobra felállitására az engedélyt megtagadták. José de Charmoy mintázta. Nagy elismeréssel fogadták művészi körökben s akkor előáll a kupaktanács — mintha csak nálunk történne — hogy a szobor igen szomoru, tehát felállitani nem szabad.

□ De ne nagyon bizakodjunk el. Franciaországban elég sok világra szóló dolog van s egyel több vagy kevesebb nem sokat számit. Ők megengedhetik maguknak ezt a luxust.

□ Annál kevésbbé tehetjük mi. Nálunk még a rossz szobornak is meg kell bocsátani, mert nem igen válogathatunk jóban. Azért tehát legyünk elnézők.

□ Különben emléktábla-lázjárta a napokban. Ugyanis ez a legkevésbbé művészi s a legkevesebbe kerül. Horváth Adorján győri szobrász készitette el Joachim József köpcsényi emléktábláját. Tóth István domborműve: Városssy Gyula érsek arcát viseli, mit a kalocsai érseki templomban a főpap sirja fölé helyeztek.

□ Gróf Zichy János a Szépművészeti Muzeum részére Radnai Béla: gróf Leiningen-Westerburg Károly vértanu tábornok szobrát vette meg.

□ Tóth András az abbamaradt debreceni talentumos szobrász Kazinczy Lajos negyvennyolcas tábornok mellszobrát készitette el. Semmi különös sincs ezen a szobron, még csak az átlag-porterék közül sem válik ki.

□ Következetlenség és fejnélküliség jellemzi zsürieinket. A Holló-Györgyi féle kassai Rákóczy-siremlék bizonyitja legjobban. Strobl tervét annak idején elvetették s most bizottságilag amellett döntenek. Most, amikor már fel kellene állitani az emléket, most veszik észre, hogy Holló Barnabás munkája kivihetetlen. De nemcsak kivihetetlen, hanem elütő a templom styljától s igy nincsen környezetével összhangzatban.

□ Elhatározták tehát, hogy a székesegyház északi kereszthajójában csak az északi fal sikja nyer festett dekoratiót, akár freskót, akár mozaikot, mig maga a siremlék szarkofág alakban a kripta fölötti Szent István kápolnában fog helyet foglalni.

□ Szép és kegyeletes mozgalmat indított Lányi Dezső, hogy a legismertebb siremlékek mesterének: Donáth Gyulának sirját emlékkel jelöljék. Még akkor is elismeréssel kellene adóznunk Lányinak, ha nem Donáthról volna szó. Mert szó, ami szó, temetőink annyira üresek és semmitmondóak, hogy minden egyes valamire való emlék — legalább is jóakaratunk mellett tanuskodna.

□ Ezelőtt két éve Istók János és Lukácsy kezdték meg, hogy minél olcsóbb árral lehetővé tegyék a művészi sirkövek elterjedését. Nyomtatott prospektust is készitettek, de bizony nemes szándékuk a magyar közönség rettenetes közönyén hajótörést szenvedett.

□ Mig Budapest, a főváros teljes nembánomsággal viselkedik minden közügy iránt, addig Kecskemét egyik művészi dolgot a másik után produkálja. A kecskeméti városháza hires épitőmesterét Lechner Ödönt bizták meg az uj viztorony épitésével. Az épitmény terve magyar stylu, melynek négy sarkán négy kut symbolizálja: Duna, Tisza, Dráva, Szávát. S a főhomlokzatot II. Rákóczy Ferenc fejedelem szobra fogja diszíteni, melyre pályázatot hirdetnek. Hogy azonban a mostani katasztrófa nem fogja-e ezt a szép kulturmunkát megakasztani, ezt nem tudhatjuk.

□ Ez a nyár különben is a pályázatok nyara. Nem panaszkodhatnak művészeink. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat, fennállásának ötvenedik évfordulója alkalmából a télen nagy jubiláris kiállítást rendez a Műcsarnokban. Nagy és kis állami aranyérmek és különböző összegü dijak kerülnek kiosztásra. Persze semmiesetre sem lesz egyik dij sem akkora, mint amennyiért Feszty Árpád az 1849. február 8-iki arad i csatát megfesti majd.

□ Minden téren szünet állott be a kánikulával, egyedül csak a művészetben nem. Itt örökké dolgoznak! A harcos művészek mindennapi kenyérért, az uj művészsarjadék pedig a jövőért. Fényes Adolf és Szlányi Lajos tanárok vezetése alatt Szolnokra ment a Magyar képzőművészeti főiskola 17 növendéke, hogy gyakorlati tudásukat minél jobban kibővitsék. Nem ártana, ha az állam több segitséget adna ilyen célokra, s lássa be végül, hogy a művészetekre való kiadás nem más mint tőkebefektetés, mi mindig a nemzet javára kamatozik.

□ Ezen a téren örvendetes mozgás tapasztalható. Az Iparművészeti iskola is mind több és több alkalmat ad növendékeinek a megélhetésre s evvel együtt tehetségük kibontakozását is elősegíti. A magyar iparművészetnek pedig szüksége van minél több képzett, tehetséges emberre.

□ Néha édes remény szállja meg az embert. Hátha!? Hátha!? Hiszen ennyi ősi energia, ennyi talentum nem veszhetik el. Nem, semmiesetre, ha erőskezü, hidegagyu, melegszivü kritikusok akadnak.

HANGAY SÁNDOR.

□ □ □

Igen tisztelt Szerkesztő Uram!

□ Kérem engedje meg, hogy becses lapját, a „Kultura"-t választhassam annak a helynek, ahol szót kérjek. Szót kérek igazolásra részben, pedig útbaigazitására azoknak, a kik előtt igazolásra szorultam.

□ Május végével nyilott meg a Nemzeti Szalonban a tavaszi tárlattal kapcsolatosan háziipari kollektiv kiállításom, melyben faragott, plasztikus égetéssel diszitett kisebb-nagyobb szobaberendezési tárgyaimat és iparművészeti tárgyakat mutattam be a közönségnek. Ez alkalommal, mint általában minden ilyen alkalommal a sajtó kritikája két pártra oszlott, egyik újság megdicsért, a másik megcsapott. A dicséret nem tett elbizakodottá, a kedvezőtlen kritikáért pedig hálás vagyok, mert miként a nagy francia pedagógus mondta, hogy: „kék foltok nyomán támad a jó erkölcs", azonképen a helyes szigorú kritika segít az embernek megszabni az irányt, melyet követnie kell.

□ Csak az a baj, hogy nem minden szigorú kritika helyes is, mert a kritikus nem mindig az igazi nézőpontra helyezkedik, amikor birálatát megalkotja.

□ Egyik ujságban például megjelent egy kritika, amely kiállításomat „silány erőlködésnek nevezte" ahhoz, hogy konkurenciát teremtsen fejlett bútoriparunkkal szemben. Pedig higyjék el kérem, eszem ágában sincsen bútorgyárat felállítani, amikor nagy szerényen néhány finom vésővel a kezemben kisebb-nagyobb berendezési tárgyat faragok nem is a műhelyben, hanem csak a virágdiszes nappali szobámban. Hiszen csak azt óhajtom, azt szeretném, hogy asszonyaink, lányaink előtt szimpátikus legyen a háziipar ezen ága s nemcsak, hogy örömük teljék a maguktervezte, faragott-égetésü apróbb bútordarabokban — mert ne tartsanak a bútorgyárosok a konkurenciától — bizony mondom, hogy egyikünk se törné fel puha kezét egy nagy ebédlő berendezésének kifaragásával! — hanem hogy ez egy speciális keresett cikk legyen, amely részint uj produktiv pályát nyitna meg a nőknek. Mert ha olyan hires a hollandi batik, a japán selyemfestés, a török aranyhímszés, miért ne lehetne nekünk is egy modern háziipar-cikkünk keresett?

□ Igazán nem azért rendeztem azt a kiállítást, hogy az „én-rendeztem" legyen. Mert ha ez a gondolat irányít, akkor bizonyára ép érzékem kiválogatja a legszebb, legtökéletesebb darabokat, nehogy kellemetlen kritikának tegyem ki magamat. Azonban én összeszedtem azokat a darabokat is, amelyeket még gyakorlatlan kézzel, műérzék nélkül csináltam — csináltam a mesterség megtanulása céljából — munkálkodásom legelső idejében Ki mertem állani velük a vásárra, tudtam, hogy meg fognak szapulni érte, de mert azt is tudtam, hogy lesznek olyanok is, akik megfogják érteni azt, hogy miért vannak ezek is a többi között. Megértik azt, hogy itt nem a kiállitóról, hanem a mesterségről, a célról van szó.

□ Egy kritika azonban fájt. Ez azt vetette a szememre, hogy kiállításomon megérezni a német hatást. Erre csak azt válaszolhatom, hogyan lehet német hatást látni a kalotaszegi, vasi, zalai népies motivumoktól merített formákon? Főtörekvésem éppen az volt, hogy — bár ebben az uj háziiparban még idegen vonalak szerint sem dolgoztak nálunk, kollekciós kiállítás meg éppen nem került a közönség elé — a magyar vonás rajt legyen, amennyire lehet.

□ Bizony a jóindulatra, együttérzésre nagy szükség van, ha ügyünket előre akarjuk vinni, mert én minden ideálizmusommal hiszem és vallom, hogy nem az én ügyemről, hanem ügyünkről van szó, amelynek a lefitymált cinizmus egy csöppet sem használ.

□ Jánosháza, 1911. jul. 10.

Kiváló tisztelettel
Esső Erzsébet.

BASCH ÁRPÁD FESTMÉNYE

ARCKÉP

RÖTTIG GUSZTÁV
ÉS FIA
SOPRON

SZINHÁZ.

MAGYAR DRÁMÁK, IDEI DRÁMÁK.

(SZINHÁZI SUMMÁZÁS, SEMMI MÁS.)

□ Rengeteg napszakok univerzális perspektiváján keresztülszűrődnek sugaraik agyamba. Az idő örvénylő értékmérője meghámlasztotta intenzításukat. Csak a nemes értékek maradtak egybeszőve, a többiek kiválasztódtak. Számban, nagyságban szerénykedő martalék, néhány érzés, kevés szín, gondolat, de erősségben mind szilárdak. Belemarták magukat a lélek rekeszeibe, átitatták falait, kitörülhetetlenül beleették lényüket, elemünkké váltak. Nem feledjük többé, bár néha nem sejtjük származásukat és érezzük, hogy értük érdemes volt szemlélődni a darabon, mert burkukban maradandóság ragyog.

□ Magyar drámák, idei drámak . . . elfogódás viharzik felém. Vérünk átlagban az epikumot kedveli, azért ermeli, fejleszti; a lirában sokszor idegenkedés gyötör, a drámában pedig mindeddig jégzajlás van, nehezen tudunk rálépni. Voltak és vannak drámairóink, akiket átfog a nagy cselekvések s alkotások ereje, talán akarással némi kivitelben is büszkélkedhetünk, de mindez leplezetlenségében, nem bánom, kimondom, bár hallom a szitkokat, nagy mértékben való vanitas. Gyarapodnak mennyiségben, mert műveiket sóvárogja a szinház, mert sóvárogja a közönség: kölcsönös óhajáramlat törvényszerűségében termelődnek. Könnyedképzelmű novellistáink vannak, kiesztergályozzák a drámát és dialogizált faragványuknak valami különös, gyakran oda nem való szinezetet adnak. Csaknem minden mai drámairó az epikumnak az embere: az epikumban otthonosak, benne nevelkednek, lehelésük belőle táplálkozik, a másik műfajba a kirándulás ingere vonza. Mindegyik kisajátítja belőle részét, amely gyakran közeledést mutat és izgalmasan érdekes jellegű művészetnek lesz gyökerévé. Műveik az őszinte megfogottságok, stilusos eltünődések, súllyal törekvő kenetességek kereteit vallják a magukénak, végigjárásuk nem unalmasságtól habzó probléma tehát.

□ A Rajongó Bolzay lány túlfűtött érzelmesség halmazaival mered elénk. Megelevenedik és lüktetésével még mindig megragad egy jelenete: díszített szobájukban látjuk Kamillát és Sándort, egyiknek mámor, másiknak kínos gondok gyöngyözik ajakát; lélekzenek, örülnek, vérzenek és a végén belezuhannak a nagy örvénybe, amelyet előroppantott számukra, elkerülhetetlenül kieszelt, szenvedéses sorsuk. Jól mondom: kieszelt; mert a történet elzokogása merev néhol hust és szint nélkülöző szabatosságokon, szinte szabályokon vonaglik végig. Nehézkes konstrukció és némelyek szerint következetességhiány vág rést, különben kiváló értékének tükrén.

□ A „Testőr“ és „A becstelen“ szerzői értenek a koncepcióhoz, de nem a hitelt keltéshez. Léptennyomon tartózkodóan kétkedünk: nem hihetjük semmilyen akarással, hogy a férj testőrruhában, felismerés nélkül hódíthassa vissza asszonyát és nem, hogy a ház barátja kizsákmányolás nélkül hagyná a feleség karjaiba omló, ölelő szerelmét. Eddig ezen tényezők csoportosulása nagy mértékben cserepekké zúzza e drámák becsének mértékét.

□ Lengyel Menyhért „Prófétá“-ja, „A sárga liliom“ és „A zseni“ skálafutamain egy közös betegségzsinórzat teregetődik végig. Magukban nem élnek, nyöszörögnek, külső támogatást keresnek vibrálásukkal. Mozgatókat hajhásznak, rávetik magukat a szinpadra, rejtelmeinek igábahajtásával törekednek felfelvergődni, mert önmaguk még csak közönség-hatás kipréselésére is bénültak. Alakítással, díszletekkel kisérlik zománcozni a kongást, pedig érzik, látják, hogy az kopik, kifényesedik. És megoldja magát a valóság: az üresség. Sorok között megirt drámák: vallották róluk gúnyteltséggel komolykodó, hivatalosan dícsérő, pajtáskodó kritikusaik is, menekültek, mert érzékeik rátapintottak réseikre, amelyeken keresztül pompás színű palotáik minden oldalról bevehetők. Az igaz, fortélyos mechanizmusuk végeredményben

kiügyeskedte a közönség megnyerését. De kérdés hogyan, mivel? Az egyik izgatóan fehér asszonytestekkel, a másik és harmadik ezeken kivül megvásárolható, lélekhánytorgató témájukkal, cigánymuzsikájukkal, derűs-diadalmas zongora-zenéjükkel. Emberei zsongták, hogy csak ezekért keresték fel: fürkész zsonglörügyességgel intézték számításaikat, beláttak a tömeg-izlések kamráiba és kovácsolásuk bevált teljességében. De én érzem helytelenségeiket és azt tartom, hogy kábító technikájukban a pogányság egy neme rajzik, ami szerencsére, csupán ingó, pillanatnyi.

□ A „Drághy Éva esküje" és „A parasztok" a néplélek puritánságába markolnak horgukkal. Néhol gazdag rakománnyal robognak, másutt gyöngével, silhuetteket, festőiségtől remegő rajzokat adnak. Illanó látásaik, megérzéseik, helyenként ügyes drámai láncszemekké anyagtalanodnak, de az egésznek értéke ehhez képest megcsökken. Az egyetemes szemlélés összefogó ereje nem izmosodott meg bennük, messziről, ebben domborodik ki főbetegségük.

□ És végül: szinte összezsugorodó szerénységgel rémlik fel a sikeresebbek közül, az értékben talán egyik legsikeresebb dráma, Móricz Zsigmond műve, a „Falu". Három rövidke paraszt darab, de telve megértő reálizmussal, szelid, nyugodt racionálizmussal. Nem a töprengés vergődő Hamletjeit dobja elénk embereiben és nem a lanyha szenzibilitás nélküli értelmiséget, mint Plátó mondja: a kétlábú, tollatlan állatot. Az igazságot keresi türelmetlenségével és sans phrase et sans phaçone, a munkás köznapit vonultatja föl. Ezt szeretjük bennük, ez a rész az, mely megragad, mert benne célja ideáljához közeledik. Mindegyik meglebeg előttünk, ujra szemléljük őket, megmelegedünk vérhullámaiktól és mintha „hinwegtauschung" forgatta volna fel az idő szabályait lehelljük pihegésüket. Nem feledhetjük, amit izzásuk rebeg nagyszerűségében: sugaras, mámoros szerelem, nem pusztán lihegő kacagása, hanem kínszenvedéses nyöszörgése, tragédiája is vagy vágyakozásból élő emberiségnek: mindenkit elérsz és jogos és megillet a tőled való reszketés. Erre vezetett az ő megismerése, de hiába, mert az emberek a tiszteletreméltó hazugságokat kedvelik. Csak ritkán a merev igazságot. Nem szeretik hűséges képmásaikat nézdegélni, azért nem vergődhetett nagyobb sikerre. Azonban ezt más okok is támogatják; valami korlátot kellett volna vetni ötletességének és erősebben kiaknázni a természetességben meghúzódó humort: megvan benne a műfaj megértése, de még tömérdek fázist kell meglépnie a teljesség magaslatáig.

□ Ennyi az összeg. Ennyi és nem több. Talán még lehetne egyet-kettőt előbányászni, de azoknak a súlyát mértéktelenül megtépázta az idő szitáló távlata. Alig tizennégy-tizenöt jelentősebb magyar darabot alakitottak az idén a belső szinházakban. De még ez is felülmúlja a multat. Csaknem mind külön irány, külön szinezetek ösvényein libeg. Az egyik a naturalizmust pártfogolja, a másik a romanticizmusra veti magát, a harmadik az olcsó érzelgősséget rántja kenyeréül. Az egyik tennysoni formatökélyt abroncsoz magára, a másik mindent felejt; többen a francia kollégáiktól tanulnak, többen egyéb irodalmakból. Csupa külön vonalak, amelyek eredményükben tétovázást mutatnak. A magyar dráma habozik az ösvényválasztásban. Kérdezzük: merre gördül? És nem kapunk rá feleletet. Nem tudunk határozott választ előcsiholni, még akkor sem, ha egy-két környező esztendő körében irányozzuk is vizsgálódásainkat. És miben rejlik ennek oka, miért? Drámai avatatlanságban, avagy a mindenben megnyilvánuló lázpiros forrongásban keressük-e a habozó irányválogatás gyökerét? Azt hiszem, az utóbbiban. Csak egyet látok pozitivságban ragyogni, amit Macaulay mondott Boilauról: embereink az egyszerűségben erővel övezkednek, de megbotlanak a körülményességek rendszerein. Ez igen fontos dolog és igen jelentékeny, mert benne szilárd biztatás és tömör, beváltást igérő remény igérgeti magát.

□ És tudnunk kell, hogy mindez benne kavarog a fejlődésben. Hiszen semmit sem lehet kivágni, kiszakitani, megölni. Minden összetartozik és az egyik dolog beléolvad a másikba. Drámai irodalmunk láncszemekkel fejlődik, gondoljunk csak a multakra, a régiekre. Most készülődünk, lassan izmosodunk a nagy kibontakozásra, amelynek megteremtője még a homályban, messze dereng. Felkészülünk és várásunkban túlnézünk a fellegeken, bele a halovány végtelenbe, ahonnan csillanás villan elénk, mint a koromszemek elé a lámpafényben.

SZENT SEBESTYÉN VÉRTANÚSÁGA.

□ Betértem a Chatelet szinházba, pedig a hanyathomlok hivogatás a körültekintés érzetét buzogtatja fel bennem. A harsonás horogvetés gyanút kelt és a felkapatottság a miértek okának vizsgálódóan szorgos megdöngetését hajhássza mozdulásra. A legnemesebb értékek diadalmas szerénységgel büszkélkednek, pompázó tartalmunkat csak a kiváltságosak megismerést sóvárgó belsőjének bontják ki; az önkéntes ruhaoldozás mindenha gyöngeségeket takar. Talán hipnotizáló csaléteknek lehetne keresztelni az ilyet: rögzíti le egy ódon-régi philosoph.

□ D'Annunzio misztériumát adták és mit nem vártam: nála vagyok kénytelen az idők távolának erőfosztó festékvonására hivatkozni. Megreszket még erejében, ügyesen nyergeli mechanizmusát, de túlnan megroggyan szilárdsága. Zsongó lirizmusa megragadó ellenállhatatlanságával beléárad lelkünkbe, talán olaszosan izzó lendületeivel magához is delejez, de lehellete intenzitásának telítettsége, nem a régi telítettség, felfogó megérzésének színfoltjai nem a régi színfoltok. Valami nyomasztóan nyügös kimerültség terjeng hanghordozásában, valami lekonyúltság, amely az öregéletű iróművészeknél szokta szürke fejét felütni,

amikor alkotóerejük símasága ráncosodik. Néhol feltartóztatható, néhol nem, de sorvasztóan fanyar nyilvánulása mindenütt megjelenik.

□ Adspirate ogni speranza: D'Annunzionál most rügyezik ébredezésre. Nem sokat koldúl már az igazi, az eleven léptű drámai művészet nehézséggel csikorgó závára előtt: kitanúlta s magába ömlesztette, hogy mindennek lényege a szuggesztiv erőben, az elfogadtatás birásában rejlik és a „Szent Sebestyén vértanúságá"-ban teljességében ennek rendeli alá magát. Műveletében a képek ékítésére, a hangulatokra irányozza formáló energiájának javát, alig pillantunk bonyodalmat, átláthatatlan ütközéseket. Csupa szinesveretű sujtás nehezedik konstrukcióira, amelyek ragyogva díszlenek és finomcsengésű hangárnyak, ékes benyomás-emlékek előcsiholására vannak hivatva. Fenségesen tud verselni, de misztériumában az elementáris erő már lazább pendítésű, mint volt, indulatai, szenvedélyei gyakorta már kiizzásnak indúlt, lehiggadt szenvedélyek. Általában pedig teljességében érezzük, hogy benne oly művésszel állunk szemközt, akinek művészete fordulópontra gördült.

□ Tárgyát is kétkedéssel szemléljük: Diodesian császár ijjászának, Szent Sebestyénnek rajongásig fokozott keresztényi hitbe merült életét ömleszti formákba. Elővonultatja feddhetetlen vallás-hűségét, lelkesüléstől duzzadó térítő harcait, amelyeket két keresztény testvérnek érdekében küzd, akik a magasztos vértanúhalál vagy a pogánymódra való áldozás közti választásra vannak itélve. És tovább bogozza a láncszemeket: érzékítésre vetíti lelkének vallásos extázisba fuló önfeláldozását, amikor megrohanja a mágusok kenetesen fortélyos megvilágításait, kibontakozásra rántja a varázssátorok szemfényvesztést burkoló rejtelmeit. Végül pedig, amint csodával igazolja istenének hatalmát, szentségének nagyságát, amelyért midőn vérét engedi patakzani nem érez mardosó kínt, nem fájdalmat, hanem ellenkezőleg átszellemült édességet, gyönyört. Mert érte dicsőség meghalni: a mártirhalál menybe visz, a martirhalál megdicsőülést jelent. Evvel a gondolattal omlanak alá a függönyök.

□ Látjuk: maga a cselekmény pogány áldozások füstölő gőztől itatott korszakaiból van merítve; vagy mondjuk: előrántva. Az előráncigált dráma pedig mindjárt a priori alaplényegének belsejében hordja romboló helytelenségét. Mert megőrizhet-e részecskéiben tömérdek időszakaszain keresztűl annyi erőenergiát, hogy avval dobogó elevenségének érzetét tudná bennünk felkelteni? Azt hiszem: nem. Talán: senkinél és sohasem. És ez okozza minden időhöz kötött drámának perspektivában való megöregedését' a történeti drámák napjainkban való kimerülését s mint a jelen esetben is a leáldozott korok mai megjelenítésének gyöngeségtől szivárgó reménytelenségét. Mert korunk embere, mint a gyermek tortáján a roppanó diót, a drámában önmagát keresi és D'Annunzio alatt is megingott a nyereg, midőn most hátrafelé hulló síneken mert ösvényt vonni.

□ De megingása szinte a rengés határain mozog. Mert vannak, akiknek veretes latinsága csupán a nyelvben szövődik össze, vannak, akiknek latinsága áthat hullámaival a vérbe, neki egész élete volt s lelkének vihara most is megnyirbálta. Franciául peregteti hangját, helyenként a régi krónikák szines skáláján, de néhol valami elfojtódottság, vonagló tikkadtság ömlik beszédébe. Még Debussy pompagazdag hangszerelésű muzsikája és a drámai karnak sejtelmes ének-zajgása sem birt lehelletet önteni dikcióiba. Ritmikus szókötegei korhatagon-szegénynek bizonyultak, sőt a muzsika hatásában még szegényebbnek, inaszakadtan szegényebbnek.

□ A megjelenítő színészek pedig rutineosan szoros összjátékkal törekedtek magukba markolni, testöltésre pattantani szerepeiket. Érdekes: a martirhőst nő játszotta, Rubinstein Ida asszony, az uralkodót Des Jardins, a megtérített anyát: Sergin Vera, valamennyien kiváló, tehetséges erők. De a nemesen stilizált alakítások kizökkenthetik-e az irót sodródásának medréből? Aligha. Neki a tiszta harangzúgástól távolodnia kell, már joga ébredt a primadonnapózra, hangos dobveregetésre, amely lármás mosollyal csábítja körébe a tömeget és nagyot mutató belsőjének mélyén: gyöngét, erőtlent rejteget.

MUNKÁCSY SÁNDOR.

Szalay Pál rajza

A „KULTURA“ EX LIBRIS CSEREJEGYZÉKE.

Az alábbi jegyzékbe foglaltak alávetik magukat annak a szabálynak, hogy a beérkező ex libriseket egy héten belül viszonozzák vagy visszaküldik. A rajzoló nevét és lakhelyét, valamint a műlap készitési idejét az ex libris hátlapján irónnal tessék feltüntetni. Kérjük, hogy e jegyzéket és a »Kulturát« ismerősei körében terjeszteni szíveskedjék.

Cim:	Cserél:
Koronthaly Kálmán, Budapest, IV., Közp. Városháza.	Saját ex librisét Günscher Kálmán (jelenleg külföldön tartózkodik) festőművésztől, fotocinkografia után sokszorositva.
Dr. Székely Béla ügyvéd, Budapest, VIII., Józsefkörut 81.	Saját ex librisét autotypiában R. Sassy Atilla rajza után.
Röttig Odo, Sopron.	Két saját ex librisét, egy kétszinü fotocinkografia japánpapiron, egy heliogravure Marquis Fr. v. Bayros rajza után. Utóbbit csak valódi műlapokért! Számos másodpéldány.
Jäger Gusztáv, Budapest, II., Csalogány-utca 8.	Saját ex librisét fotocinkografiában.
Nagy József tanár, Debreczen, Thaly Kálmán-u. 13.	Négy saját ex librisét, litografia, Dienes Jánostól 1910. Két saját ex librisét, cinkografia, Toroczkai Osvaldtól 1908.
Diamant Izsó, Vágujhely.	Saját ex librise, rézkarcolat, Alfred Sodertől, Basel. Saját ex librise, Hermann Lipót rajza után.
Dr. Kovács Jenő, Budapest, IV., Egyetem-utca 2.	Saját ex librise, Mathilde Ade, München, rajza után, két szinben. Ugyanaz kisebbitve egy szinben. Saját ex librise, M. C. Carr, Columbia U. S. A. nagy fametszete, ugyanattól kisebb fametszet. 26 drb általa rajzolt ex libris. Kovács Elza k. a. ex librise, Mathilde Ade, München, rézkarcolat eredeti aláirással, de csakis hasonló műlapokért.
K. J. Obrátil, Ung.-Hradisch, Morvaország.	Több rézkarcolat, rézmetszet és klisé Kupka, Bayros, Obratil, Kalvoda után.
Franz Sylvester Weber, Gries b. Bozen, Villa Dialer, Tirol.	Saját ex librise Dr. R. Junk, Wien, rajza után.
Hubert Weinberger Rechtspraktikant, München, Hohenzollernstrasse 112. II.	Saját ex librise, rézkarcolat, Ilse Kliebenstein rajza után.
Dr. Balassa József, Budapest, IV., Ferenc József-rakpart 27.	Saját ex librise.
Felpéczi Győry Jenő cs. és kir. főhadnagy, Kismarton, katonai főreáliskola. (Deák Ferenc-utca 46.)	Saját ex librise és művészi névjegye.
Kapus Lajos, hirlapiró, Zilah, Polgári-tér 12., I. 17.	Saját ex librise.
Holl Jenő dr., máv. fogalmazó, Budapest, II. ker., Főutca 80.	Két saját ex librise; rézkarcolat, Prihoda Istvántól, Bpest, 1910. Ugyanattól egy cinkografia, két cinkografia Tichy Kálmán rajza után.
Szilágyi Adolf, Sopron, Templom-utca 6.	Két saját ex librise, Lukácsi János, Czegléd 1909. és Ágoston Ernő, Budapest 1911. rajza után.
Delej László, Budapest, VI., Izabella-utca 44/a.	Saját ex librise, Richard Hadl, Firenze 1910. rézkarca.

E jegyzékben való felvétel mindenki részére dijtalan, a bejelentett ex libris két példányának beküldése ellenében a közelebbi ismertetés céljából, valamint az azonnali elintézés becsületbeli kötelezettsége mellett. Bejelentéseket a »Kultura« kiadóhivatalához: Röttig Gusztáv és Fia cégnek küldjünk.

Röttig Gusztáv és Fia cég elvállal mindennemü **ex libris lapok** művészi elkészitését rajzok után, vagy megszerzi elsőrendü művészek rajzát minden kivánt kivitelben és technikában a legjutányosabb árak mellett.
Egyedüli speciális intézet ex libris lapok készitésére. A csereforgalomhoz szükséges összes nyomtatványok minden kivánt nyelven, a legfinomabb kivitelben gyorsan és olcsón.
Szines alaplapok minden minőségben.